

C.ZESTAWIENIE ELEMENTÓW ARANŻACJI

LP.	Lokalizacja elementu	Nazwa elementu	Opis	Uwagi
1	Parking/punkt informacyjny	Plansza informacyjna	Zawartość planszy: PARK KULTUROWY KORYCIN-MIELEWSZCZYŻNA. W skład zespołu wchodzi średniowieczne grodzisko, zabudowania folwarku oraz wiatrak. Na terenie zespołu pokazane zostały zabytki przeszłości odkryte w czasie prac archeologicznych. Zgromadzone zostały na tym terenie przedmioty służące niegdyś mieszkańcom wsi w ich codziennym życiu. W czasie zwiedzania obiektu można dowiedzieć się, jak to miejsce zmieniało się w czasie 1000 lat istnienia. Zwiedzający mogą skorzystać z gier i maszyn edukacyjnych. Na czas pobytu tutaj możesz zostać archeologiem lub sprawdzić, czy możesz ulepić garnek. Tutaj też można poznać znaczenie pogody i zmienność pór roku, od której zależało przetrwanie i życie naszych przodków. ZAPRASZAMY!	Format przybliżony 110 x 140 cm. Na planszy mapa / plan z legendą i kolejnością zwiedzania.
	Grodzisko Słupki milowy	Słupki milowy Parking NR I	<u>Omówienie słupka (forma, materiał, konstrukcja)</u> Wymiary słupka, wysokość ok. 90 cm. przekrój ok. 15x15 cm. Słupki jest osadzony na fundamencie betonowym, z którym jest połączony za pomocą stalowych kotew. Górna część słupka jest ścięta skośnie. Na jej powierzchni zamocowana jest tabliczka, na której jest nazwa miejsca i numer z cyfrą rzymską. Na tabliczce jest zamieszczony kod QR, Dodatkowo na tabliczce zostanie zamieszczona informacja w alfabecie Braille'a dla osób niewidzących. Przewidziane są trzy wersje językowe: polski, angielski i rosyjskie. Na słupku będą umieszczone oznaczenia wskazujące kierunek zwiedzania.	Przewidzianych jest 8 słupków milowych; ponadto część plansz będzie miała również kody QR.
2	Grodzisko Słupki milowy	Słupki milowy NR I	Informacje umieszczone na słupku. W przypadku słupka nr I strzałka kierunkowa powinna być skierować na północ, w kierunku bramy południowej grodziska. Informacja (w trzech	

	Parking	<p>wersjach językowych, ten tekst zostanie zamieszczony w alfabecie Braille'a na górnej powierzchni słupka):</p> <p>Grodzisko z X-XI wieku. Wejście do grodziska prowadzi przez bramę południową. Obok bramy jest pamiątkowy obelisk oraz piwnica.</p> <p>Na słupku kod QR będzie informacji ogólna o projekcie, podanie elementów do obejrzenia, gier i maszyn edukacyjnych.</p> <p>Zapraszamy do Parku Kulturowego PARK KULTUROWY KORYCIN-MILEWSZCZYŻNA. W skład zespołu wchodzi średniowieczne grodzisko, zabudowania folwarku oraz wiatrak.</p> <p>Na terenie zespołu pokazane zostały zabytki przeszłości odkryte w czasie prac archeologicznych. Zgromadzone zostały na tym terenie przedmioty służące niegdyś mieszkańcom wsi w ich codziennym życiu. W czasie zwiedzania obiektu można dowiedzieć się, jak to miejsce zmieniało się w czasie 1000 lat istnienia. Zwiedzający mogą skorzystać z gier i maszyn edukacyjnych. Na czas pobytu tutaj możesz zostać archeologiem lub sprawdzić, czy możesz ulepić garnek. Tutaj też można poznać znaczenie pogody i zmienność pór roku, od której zależało przetrwanie i życie naszych przodków.</p> <p>W kilku miejscach na terenie parku można bliżej zapoznać się z wybranymi rzemiosłami i wytwórczością wiejską. Chcemy przypomnieć naszą interaktywną wystawą to, że do lat 50. ubiegłego wieku korycińska wieś była niemal samowystarczalna. Przemiany cywilizacyjne, ale i polityczne, miały wpływ na zmianę tej sytuacji.</p> <p><u>Dzieje terenów dzisiejszej gminy Korycin</u> (na podstawie (http://archeol.webd.pl/w-terenie/korycin)</p> <p>Najstarsze ślady osadnictwa okolic Korycina pochodzą z paleolitu i epoki brązu. We wczesnym średniowieczu teren ten był w zasięgu wpływów plemion bałtyjskich, utożsamianych z Jaćwingami, i plemion słowiańskich. Do połowy XI wieku tereny te należały zapewne do Mazowsza. Po pokonaniu Mieclawa (- 1047) przez Kazimierza Odnowiciela (1016-1058)</p>	Trzy wersje językowe.
--	---------	--	-----------------------

			<p>władca oddał Jarosławowi Mądryemu ziemię nadnarwiańską, w podzięce za udzieloną pomoc. Świadectwem przeszłości tych ziem są znajdujące się w pobliżu Korycina grodziska w Aulakowszczyźnie, Milewsczyźnie, Trzciance i Zamczysku. Badania archeologiczne, przeprowadzone na grodzisku w Trzciance, dostarczyły śladów zbrojnego najazdu Waregów i Rusinów w XI wieku. Gród ten prawdopodobnie w IX-XI wieku strzegł szlaku handlowego o czym mogą świadczyć znalezione monety kalifów arabskich.</p> <p>Pomiędzy 1240 a 1270 rokiem tereny te znalazły się w rękach litewskich. W granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego ziemie te pozostały aż do 1795 roku, czyli do III rozbioru Rzeczypospolitej. Tereny położone na wschód od Brzozówki należały do województwa trockiego, powiatu grodzieńskiego w Wielkim Księstwie Litewskim. Historia powstania miejscowości Korycin sięga XVI. wieku, powstała wówczas, na skraju Puszczy Kuźnickiej, osada Kumiała – Dąbrówka. Miejscowość powstała jako wieś osoczników strzegących Puszczy Kuźnickiej od strony Podlasia. Około 1571 roku zbudowano tutaj pierwszy kościół ufundowany przez króla Zygmunta Augusta (1520-1572). Według miejscowych podań, na wzgórzu w Korycinie znajdowało się pogańskie miejsce kultu. Wskazywać może na to pierwsza nazwa miejscowości, gdyż poganie czcili święte gaje i dąbrowy. Powstanie pierwszego kościoła należy łączyć z osadą misyjną mającą za zadanie szerzenie wiary chrześcijańskiej wśród osadników kolonizujących obszary puszczańskie. W roku 1601 została utworzona parafia, a król Zygmunt III Waza ufundował duży drewniany kościół, który staraniem kanclerza litewskiego hrabiego Hieronima Wołłowicza, stanął w miejscu spalonej bądź zniszczonej pierwszej świątyni.</p> <p>Przed 1633 roku nastąpiła zmiana nazwy miejscowości na Korycin. Istnieją różne interpretacje pochodzenia nazwy. Wywodzi się ją od kory, którą kryto budynki. Według legendy nazwa miała być związana ze znalezieniem cudownego obrazu Najświętszej Marii Panny przy korycie, które oznaczało zapewne obstawę źródła wody zlokalizowanego nieopodal stawu. Źródło to dziś uznawane jest za święte a być może było czczone jeszcze od czasów</p>	
--	--	--	--	--

			<p>pogańskich. Może być również nazwą topograficzną, określającą osadę położoną w dolinie rzeki lub w jej korycie, gdyż Korycin, Koryciny i Koryciany to pierwotna nazwa ludzi zamieszkujących rejon koryta rzeki.</p> <p>Przed rokiem 1634 miała miejsce lokacja miasta Korycin, któremu w roku 1671 król Michał Korybut Wiśniowiecki nadał prawa miejskie chełmińskie. Miasto zostało wtedy rozplanowane, a jego układ przestrzenny zachował się do dzisiaj. W okolicach Korycina, nad rzeką Kumiałą, rozegrała się w czasach „potopu szwedzkiego” wielka bitwa między wojskami szwedzkimi, a polsko – litewskimi, którą opisał w „Potopie” Henryk Sienkiewicz. Według miejscowej tradycji – wśród wojsk polskich było wielu żołnierzy zaciężnych z innych krajów. Po bitwie grupa rannych jej uczestników, pochodzących prawdopodobnie ze Szwajcarii, pozostała w pobliskim folwarku Kumiała. Niektórzy pozostali tu już na zawsze, przekazując też tajemnicę sposobu produkcji sera z krowiego mleka.</p> <p>W 1799 roku miasteczko liczyło 62 domy i 158 mieszkańców, w tym 127 Żydów. Korycin stracił prawa miejskie między 1914 a 1920 rokiem. Dzisiaj Korycin jest siedzibą władz gminnych. Słynie przede wszystkim z wielu działań proekologicznych, upraw truskawek i produkcji sera korycińskiego.</p>	
3	Grodzisko Sąsiedztwo Wał I i rozgałęzienia ścieżki prowadzącej do wrót (sąsiedztwie piwnicy)	Obelisk	<p>Ustawienie kamienia ma być skorelowane z pozycją koła młyńskiego, które jest wmurowane w mur oddzielający folwark od drogi. Kamień i koło młyńskie mają być w ścisłej korelacji.</p> <p>Wysokość obelisku ma nie przekraczać 100 centymetrów. Kamień powinien pochodzić z terenu gminy Korycin. Powinien być przepołowiony na dwie części, jednak niecięty piłą. Pęknięty kamień ma symbolizować dwa elementy: przeszłość i teraźniejszość (i przyszłość). Kamień ma być opasany metalowymi pasami, które symbolizują dbałość o zachowanie pamiątek przeszłości. Scalenia świata dawnego, o którym powinny pamiętać i dbać kolejne pokolenia.</p> <p>Szczelina ma być tak uformowana, aby jej górna część stanowiła celownik zwrócony w kierunku koła młyńskiego wmontowanego w ścianę na terenie folwarku (nr 76-77 w zestawienie tabelarycznym). Na górnej części</p>	

			<p>kamienia można wykonać rowki będące celownikami zwróconymi na wybrane obiekty, np. miejsce gdzie hipotetycznie był bród lub stawisko na rzece. Część kamienia zwrócona w kierunku wałów grodziska powinna w formie naturalnej (spękana i porowata, taka, jaką mają polne kamienie) a część od strony drogi i parkingu ma być gładka, a na niej zostaną umieszczone napisy dot. tego miejsca, daty kluczowe :X wiek, herb gminy etc.</p> <p>Pod kamieniem należałoby uroczyście umieścić kapsułę czasu, a w niej informacje spisane na dobrym papierze, przedmioty pochodzące ze współczesności, płyta DVD (lub Pendrive) z przesłaniem od mieszkańców, monety, kilka gazet etc.</p> <p>Posadzka wokół kamienia ułożona z płyt kamiennych, pomiędzy kamieniem a posadzką powinna być szczelina/rowek o szerokości 10 cm. Należy rozważyć takie ukształtowanie terenu, aby przechwycić część wód opadowych, aby spływały w kierunku kamienia opływały go i płynęły w kierunku rzeki.</p> <p>Woda do wykorzystania dla zabawy w puszczanie papierowych stateczków dla najmłodszych.</p> <p>Na posadzce wokół kamienia można zamieszczać tablice związane z ważnymi wydarzeniami z przeszłości gminy.</p> <p>Tematy powiązane:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przeszłość miejsca, - budowanie tożsamości lokalnej, - problematyka ekologiczna, powiązanie z tematami dotyczącymi zachowania czystości wód. 	
4	Grodzisko Przed wrotami południowymi	Plansza informacyjna	<p>Zawartość tablicy/planszy:</p> <p>Grodzisko w Milewsczyźnie (lub Mielewsczyźnie) jest pozostałością po grodzie. Grody wznoszone były w różnych okresach; na terenie dzisiejszej Polski w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza oraz w czasach wczesnego średniowiecza.</p> <p>Na terenie Polski zachowało się około 2500 grodzisk. Grodziska wyróżniają się w terenie w formie widocznego do dziś obrysu wałów lub fosy albo nasypu w postaci stożka. W większości są wyłączone spod użytku rolnego lub ich powierzchnia jest zalesiona.</p>	<p>Wymiary przybliżone 60x80 cm.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p> <p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p>

			Grodzisko w Milewsczyźnie zachowało się w postaci kolistego wzniesienia. Na terenie grodziska zostały przeprowadzone badania archeologiczne. Dzięki tym pracom udało się poznać dzieje tego miejsca. Zabezpieczone odkrywki archeologiczne są udostępnione zwiedzającym. Grodzisko w Milewsczyźnie jest wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Podlaskiego pod numerem C 44 jako grodzisko wczesnośredniowieczne.	
5	Grodzisko Przed wrotami południowymi	Plansza informacyjna z kodem QR	<p>Treść dostępna po sczytaniu kodu QR z planszy/tablicy.</p> <p>Grodzisko w Milewsczyźnie (gmina Korycin, pow. sokólski, woj. podlaskie) położone jest na północnym brzegu rzeki Kumiałki, która jest dopływem rzeki Biebrzy. Teren grodziska jest wyniesiony o kilka metrów w stosunku do krawędzi pradoliny rzeki Kumiałki.</p> <p>Grodzisko w Milewsczyźnie jest wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Podlaskiego pod numerem C 44 jako grodzisko wczesnośredniowieczne.</p> <p>Latem 2014 roku na terenie grodziska zostały przeprowadzone archeologiczne badania wykopaliskowe pod kierunkiem mgr. Dariusza Krasnodębskiego. W czasie prac dokonano odkryć kolejnych faz zagospodarowania grodziska. Odsłonięte zostały fundamenty nowożytnych budynków (młynów z XVII i XIX wieku oraz dworu z przełomu XIX i XX wieku. Badania na majdanie grodziska wykazały istnienie co najmniej trzech faz zabudowy.</p> <p>Grodzisko w Milewsczyźnie składało się z dwóch linii wałów i fosy. Wały zachowały się dobrze od strony zachodniej i południowej. Część wschodnia tego założenia została zniszczona przez drogę oraz budynki gospodarcze zbudowane w pierwszej połowie XIX wieku.</p> <p>Od strony północnej w stosunku do grodziska natrafiano na ślady rozległej wczesnośredniowiecznej osady otwartej. W sąsiedztwie rzeki w miejscu nasypu drogi biegnącej z Milewsczyzny do Zabrodzia natrafiono na pozostałości młyna.</p> <p>Gród w Milewsczyźnie należał najprawdopodobniej do Słowian. W XIII wieku północną granicę osadnictwa mazowieckiego i ruskiego wyznaczała Narew, zaś Jaćwież nie przekraczała na południu Biebrzy. Tereny między Biebrzą, Narwią i Świsłoczą miały być puszcza graniczną. Ewentualnych</p>	<p>Wymiary przybliżone 60x80 cm.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p> <p>Informacje dostępne poprzez kod QR, mogą pochodzić z artykułów: Dariusza Krasnodębskiego i Grzegorza Ryżewskiego, „Dzieje i zabytki Milewsczyzny”[w:] „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego”, zeszyt 21, R. 2015,</p> <p>Artykuł może być dostępny po wczytaniu kodu QR z tablicy lub słupka milowego.</p>

			<p>dowodów potwierdzających jej zaludnienie miała dostarczyć archeologia. Biebrzę jako południową granicę wczesnośredniowiecznej Jaćwieży zaakceptowali również archeolodzy. Południowy zasięg wczesnośredniowiecznej Jaćwieży miało wyznaczać położone na Pojezierzu Ełckim grodzisko w Rajgrodzie.</p> <p>Forma zachowanych obwałowań wskazuje, że wzorcem mogły być fortyfikacje budowane przez Wikingów. Dla okresu wikingiego najbardziej charakterystyczne są drewniano-ziemne obwałowania grodów. Za najwcześniejsze należy uznać tzw. wały dziane, tj. nasypy ziemne umocnione okładzinami z drewna wraz z potężną palisadą. Rozmiary obwałowań były dostosowane do naturalnych warunków obronnych wzgórz, na których znajdowały się grody. Tam gdzie dojście było utrudnione, wały były niższe, a w miejscach łatwo dostępnych podwyższone. Zarówno pod względem wielkości, kształtów, konstrukcji wałowych grody jaćwieskie nie odbiegały znacząco od obiektów obronnych okresu wikingiego rozległych obszarów Europy Północno-Wschodniej. Umocnienia grodu w Mielewszczyźnie tworzył pierścieniowaty wał ziemny ze śladami konstrukcji kamiennej oraz drugi, znacznie niższy wał zewnętrzny, oddzielony od wału wewnętrznego niewielkim obniżeniem (rowem).</p> <p>W czasie badań wielu tego typu obiektów zwraca uwagę niewielka ilość zabytków odnaleziona na majdanach i reliktach obwałowań. Ponadto nie udało się również wydzielić na nich zabudowy mieszkalnej. Wskazuje to na refugialną funkcję grodów, służących za schronienie przynajmniej części ludności zamieszkującej jego sąsiedztwo.</p> <p>-----</p> <p>Funkcja refugialna. Grody początkowo spełniały przede wszystkim rolę refugialną, czyli dawały schronienie dla ludności zamieszkującej w ich sąsiedztwie.</p>	
6	BRAMA	Słupek milowy Nr II	<p><u>Tekst na słupku</u></p> <p>Brama, wały i międzywale; świadki przeszłości, majdan. Zapraszamy do wędrowki po grodzisku. Wokół zachowanych i rekonstruowanych wałów biegną ścieżki. Przy ścieżkach zostaną ustawione tabliczki z informacjami o różnych obiektach. Można w czasie tej wędrowki poznać 1000-letnią historię miejsca i</p>	Trzy wersje językowe.

			<p>dosłownie dotknąć historii, do czego gorąco zachęcamy.</p> <p><u>Tekst na przy strzałce skierowanej na południe.</u> Idąc za wskazaniem ramienia naszego drogowskazu, dotrzesz na parking, znajdują się tam sklep z pamiątkami oraz toaleta.</p>	
	Grodzisko piwnica	Drzwi Blakier	<p><u>Omówienie przesłania/zastosowania:</u> Oryginalne drzwi osłaniające wejście do piwnicy byłyby częścią tej instalacji. Drzwi są stosunkowo stare, mają konstrukcję szpungową (obecnie bardzo już rzadką). Piwnica jest elementem wystawy, będą w niej umieszczone zapasy w naczyniach zasobowych. Wejście do piwnicy, wejście pod ziemię może być wykorzystane do symbolicznego przesłania. Na drzwiach zostaną umieszczone blakier oświetlające tablicę ustawioną na dziedzińcu folwarku w ten sposób, aby promienie słońca oświetlały ją w zależności od pór roku. Ważne jest wyeksponowanie przesilenia zima-wiosna, wiosna-lato i lato-jesień. Podkreślanie znaczenia kultur agrarnych na przestrzeni dziejów, to jeden z elementów tego zabiegu. Na potrzeby edukacyjne można odwołać się np. do Persefony, której wyjście ze świata podziemi oznaczało wiosnę (powiązanie z piwnicą i wejściem do niej). Przy tej okazji można odwołać się do słowiańskiej bogini Marzanny, ale także do litewskiej (bałtyjskiej) bogini wiosny i kwiatów Pergrubie (więcej informacji np. w „Dzieje starożytne narodu litewskiego: Mitologia litewska”). Na drzwiach od strony wewnętrznej, powyżej górnej szpungi (zawiasu pasowego) zostanie umieszczony blakier (lustro). Lustro (blakier) ma odbijać promienie słoneczne dopasowane do pory roku (przesilenia). Konieczne będzie ustawienie blakiera (jednego lub trzech) na drodze doświadczalnej, ustawienia skrzydła drzwi w stosunku do ściany osłaniającej wejście do piwnicy też trzeba będzie przeprowadzić doświadczalnie, aby uzyskać odpowiedni kąt Pomiędzy szpungami od strony wewnętrznej i zewnętrznej zostanie umieszczona płyta z poliwęglanu zawierająca informację, do czego służyły takie piwnice. Płyty mają być dwie o tej samej treści, z uwagi na ustawienie drzwi raz w pozycji zamkniętej, a innym razem w pozycji otwartej. Płyty nie mogą przylegać szczelnie do drewnianej powierzchni drzwi (drewno musi „oddychać”).</p>	<p>Należy zadbać o zachowanie oryginalnych drzwi szpungowych, które osłaniają wejście do piwnicy. Drzwi wymagają prace renowacyjnych wymiana szpung, konserwacja zawiasów pasowych, rekonstrukcja zamknięcia. Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p>

7	Grodzisko piwnica	Tablica na drzwiach piwnicznych	Zawartość planszy/ Treść tablicy: Piwnica W piwnicach zbudowanych z kamienia gromadzono zapasy, które pozwalały przetrwać od jesieni do wiosny. W piwnicach gromadzono ziemniaki, pasternak, buraki, marchew i inne rośliny okopowe. Zagłębiona w ziemi piwnica pozwalała na przechowanie warzyw i owoców przez kilka miesięcy. W piwnicy w beczkach przechowywano również produkty przetworzone, w tym przede wszystkim kapustę, która stanowiła jeden z najważniejszych składników jadła.... itd.	Wymiary przybliżone 60x80 cm Trzy wersje językowe.
	Grodzisko piwnica	Piwnica (wnętrze)	Naczynia zasobowe (beczki i naczynia drążone, kosze). W naczyniach mają być umieszczone wysuwane z nich plansze o wymiarach 30-40 cm szerokości i długości 50-60 cm. Plansze mają być wyciągane ręcznie; na powierzchni pokryw mają być umieszczone listwy, za pomocą których będzie można podnosić plansze. Plansze mają być umieszczone w szczelnie dopasowanym pojemniku w ten sposób, aby podnosiły się z pewnym oporem (ma powstać rodzaj tłoka, a opór ma stawiać efekt próżni (niższego ciśnienia) powstałej w wyniku podnoszenia planszy; po pozostawieniu planszy powinna ona powoli opaść (opór będzie stawiało powietrze znajdujące się w pojemniku). Na krawędzi listy ma być umieszczone zdanie zachęcające do podniesienia planszy: PODNIEŚ MNIE. W każdym pojemniku zostaną umieszczone po dwie plansze: jedna ze zdjęciem rzeczy w „przechowywanych” w pojemniku, a druga będzie zawierała krótką informację tekstową . W jednym z pojemników (skrzynia do przechowywania serów) ma być umieszczona fotoramka z prezentacją lub filmem opowiadającym o przechowywaniu żywności w dawnych gospodarstwach oraz informacja o serach korycińskich.	Umieszczenie monitora 24”, który uruchomia się automatycznie np. wzbudzenie za pomocą czujnika ruchu
7A	Grodzisko piwnica	Monitor 24”	Zawartość prezentacji: - przeznaczenia piwnic (od jak zasobowych do współczesnej lodówki), - tradycji spożywania określonych produktów, historii i tradycji etc. - beczka z mięsem i solą,	Monitora 24” uruchomia się automatycznie np. wzbudzenie za pomocą czujnika ruchu,

		<ul style="list-style-type: none"> - beczka ze smalcem, - beczka z kapustą, - beczka z ogórkami. - skrzynka do przechowywania serów, <p>Prezentacja ma zawierać film trwający ok. 200 sekund. Na filmie ma być pokazany proces wytwarzania sera korycińskiego. Jako komentarz proponowany jest poniższy tekst. Poszczególne sceny filmu pokazującego produkcję sera ma ją być podpisane w j.angielskim i j.rosyjskim (nie jest przewidziany komentarz odczytywany przez lektora).</p> <p>Ser koryciński</p> <p>Współcześnie ser koryciński nazywany jest po prostu „Swojski”, przy czym produkowane są jego odmiany z dodatkami przypraw i ziół, a także czosnku. Ser formowany jest w spłaszczoną kulę o średnicy około trzydziestu centymetrów i masie około 3 kg; na wyprodukowanie takiej ilości sera potrzeba około 25 litrów mleka. Tradycyjnie przenoszono go w drewnianych formach i układano na wymłóconej cepem żytniej słomie w piwnicach, gdzie dojrzewał nawet wiele tygodni. Obecnie zamiast startych żołądków stosuje się podpuszczkę mleczarską, okres leżakowania także bywa znacznie krótszy. Smak sera korycińskiego zależy zarówno od ewentualnego zastosowania różnych ziół i naturalnych dodatków smakowych, jak i od czasu leżakowania, a nawet od pory roku, w której został wytworzony.</p> <p>W 2005 roku koryciński ser „Swojski” wpisany został na listę produktów tradycyjnych w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi, natomiast w roku 2012 został zarejestrowany przez Komisję Europejską, uzyskując certyfikat „Chronione Oznaczenie Geograficzne”. Certyfikat ten ogranicza jego produkcję wyłącznie do trzech gmin województwa podlaskiego, znajdujących się w Powiecie Sokólskim: Gminy Korycin, Suchowola oraz Janów.</p> <p>SER KORYCIŃSKI „SWOJSKI”</p>	Trzy wersje językowe.
--	--	---	-----------------------

			<p>Wpisany 19 września 2005 roku na Listę Produktów Tradycyjnych w kategorii „Sery i inne produkty mleczne”.</p> <p>W roku 2012 został zarejestrowany przez Komisję Europejską, uzyskując certyfikat „Chronione Oznaczenie Geograficzne”. Certyfikat ten ogranicza jego produkcję wyłącznie do trzech gmin województwa podlaskiego, znajdujących się w Powiecie Sokólskim: Gminy Korycin, Suchowola oraz Janów.</p> <p>Ser koryciński nazywany powszechnie „Swojskim” stanowi lokalny przysmak. Produkt ten wytwarzany jest na niewielką skalę z mleka własnej produkcji, pozbawiony jest więc jakichkolwiek konserwantów i polepszaczy. Wytwarzają go gospodynie z okolic Korycina – członkinie Zrzeszenia Producentów Sera Korycińskiego. Produkowany jest on według tradycyjnej technologii. Ma wygląd spłaszczonej kuli o średnicy najczęściej 25 - 40 cm i wadze od 2 kg do 4 kg. Charakteryzuje się kremowożółtą barwą oraz łagodnym śmietankowym smakiem. Tajemnica produkcji tego sera polegała na zastosowaniu odpowiedniego enzymu, produkowanego jako proszek ze startych, wysuszonych cielęcych żołądków. Powodował on szybkie ścięcie świeżego mleka. Po wydzieleniu się serwatki formowano ser, nacierano solą i układano w drewnianych formach. Jedyne zmiany w tradycji produkcji tych serów w porównaniu do poprzednich wieków dotyczą zastąpienia proszku z cielęcych żołądków podpuszczką stosowaną w mleczarstwie.</p> <p>Każdy, wytworzony nawet od tej samej gospodyni ser może mieć inny smak i w zależności od pory roku ma też inny kolor. Długość jego okresu dojrzewania wpływa na zmianę właściwości fizycznych i smakowych. Im dłużej dojrzewa, tym jest bardziej kruchy, twardszy i ma więcej dziur. Przyprawiając ser różnymi ziołami, można uzyskać produkt o zupełnie różnych walorach smakowych.</p> <p>Koryciński ser można kupić u lokalnych gospodyń w Korycinie, oraz podczas lokalnych i regionalnych imprez i targów.</p>	
8	Grodzisko piwnica	Tabliczka	<p>Zawartość tabliczki: Beczka z mięsem i solą</p>	Wymiary przybliżone tabliczki wysuwanej z

				beczki/pojemnika 40x60, Zdjęcia zawartości Trzy wersje językowe.
9	Grodzisko piwnica	Tabliczka	Zawartość tabliczki: Beczka ze smalcem	Wymiary przybliżone tabliczki wysuwanej z beczki/pojemnika 40x60, Zdjęcia zawartości Trzy wersje językowe.
10	Grodzisko piwnica	Tabliczka	Zawartość tabliczki: Beczka z kapustą,	Wymiary przybliżone tabliczki wysuwanej z beczki/pojemnika 40x60, Zdjęcia zawartości Trzy wersje językowe.
11	Grodzisko piwnica	Tabliczka	Zawartość tabliczki: Beczka z ogórkami	Wymiary przybliżone tabliczki wysuwanej z beczki/pojemnika 40x60, Zdjęcia zawartości Trzy wersje językowe.
12	Grodzisko piwnica	Tablica Na wieku pojemnika z serem	Zawartość planszy/ Treść tablicy + fotoramka Ser koryciński – lokalna odmiana sera podpuszczkowego produkowana z niespasteryzowanego mleka krowiego. W tradycyjnej technologii jego produkcji jako podpuszczkę wykorzystywano wysuszone i starte na proszek żołądki cielęce. Miejskowa legenda głosi, że mieszkańcy Korycina nauczyli się produkcji serów od Szwajcarów, których zaciężne oddziały wojskowe, zaangażowane po polskiej stronie podczas potopu szwedzkiego, brały udział w walkach na w tej części Wielkiego Księstwa Litewskiego. Potem niektórzy ranni żołnierze kurowali się w folwarku Kumiała w okolicach Korycina i być może część z nich została w Polsce na stałe, przekazując tajemnice serowarstwa miejscowej ludności.	Wariant prezentacji sera korycińskiego. Uzupełnienie planszy o prezentację filmową. Po otwarciu skrzynki do przechowywania serów, na wieku umieszczona jest podstawowa informacja w formie tekstowej, a obok niej na fotoramce pokazany jej sposób jego wytwarzania. Film uruchomiłby się automatycznie.

				<p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>
13	Grodzisko piwnica	Plansza informacyjna	<p>Zawartość planszy:</p> <p>Ziemniaki (kartofle). W XIX wieku uprawa ziemniaków na ziemiach polskich stała się powszechna .</p> <p>Roślina wywodzi się z Ameryki Południowej, gdzie zaczęto ją uprawiać już tysiące lat temu. Ziemniak został przywieziony do Europy w końcu XVI wieku, a w ciągu następnych stuleci stał się jednym z podstawowych składników jadłospisu na całym świecie. Przechowywano je w takich piwnicach. Obecnie największym producentem ziemniaków są Chiny, według danych z 2012 roku Polska zajmowała 7 miejsce w produkcji ziemniaków.</p> <p>Marchew. To warzywo było znane na ziemiach polskich na wiele wieków przed pojawieniem się ziemniaków. Marchew pochodzi z Azji. W piwnicach trzymano ją kiedyś w kopcach przesypaną piaskiem.</p>	<p>Wymiary przybliżone tablicy 60x80 cm, w przypadku wariantu bez skrzyni lub modelu kopca tablica zostałaaby zamieszczona na ścianie piwnicy; w przypadku umieszczenia w piwnicy skrzyni z ziemniakami i kopca z marchwią, oba elementy powinny być opisane wysuwanymi tabliczkami o wymiarach przybliżonych 40x60 cm.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>
14	Grodzisko Wał I	Tablica przed bramą południową	<p>Tekst na tablicy:</p> <p>Rekonstrukcja bramy. Nie zachowały ślady po dawnej bramie prowadzącej do grodziska. Istniejąca konstrukcja pokazuje, jak mogła wyglądać brama w średniowieczu. Konstrukcje o podobnych formach stosowano już w starożytności.</p>	<p>Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>
15	Grodzisko Wał I	Brama południowa Komora zachodnia (izba w bramie, po lewej stronie w stosunku do otworu bramnego)	<p>Omówienie: Wyposażenie izby:</p> <p>Rekonstrukcje uzbrojenie stosowanego w X wieku – tarcza, kolczuga hełm, topór, włócznia, elementy ubioru.</p> <p>Tablica z omówieniem ekwipunku.</p> <p>Tablica z omówieniem sposobu walki i obrony grodziska w przypadku zagrożenia.</p> <p>Tablica z omówieniem konstrukcji grodzisk, ich historii, obszaru, na którym je wznoszono.</p>	<p>Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>

16	Grodzisko Wał I	Brama południowa Komora zachodnia (izba w bramie, po lewej stronie w stosunku do otworu bramnego) Tablica	<p>Zawartość planszy/ Treść tablicy I:</p> <p>Na przełomie X i XI wieku, czyli w czasie funkcjonowania grodu na terenie Polski i jej sąsiadów uzbrojenia były dość podobne. Ubiór i wyposażenie wojów pieszych i jezdnych różniło się. Piechur, nazywany też tarczownikiem, uzbrojony był w tarczę, włócznię, topór ewentualnie miecz i łuk ze strzałami. Wojownik walczący na koniu nosił hełm, tarczę i pancerz. Jego uzbrojenie stanowiła włócznia, miecz, czasem topór i łuk. Najważniejszym elementem uzbrojenia ochronnego była tarcza. Tarcza była wykonana z twardego drewna i wzmocniona metalowymi okuciami. Mogła posiadać uchwyt dla dłoni i pas do przełożenia przedramienia oraz pasy umożliwiające zawieszenie jej na przedramieniu. Dłoń woja pozostawała wolna i mogła kierować koniem lub ująć łuk. Zewnętrzną stronę tarczy pokrywano barwnym malowidłem. Do połowy XI w. używano tarcz kolistych, później weszły w użycie tarcze trójkątne i migdałowate. Pancerz stanowiła najczęściej kolczuga. Plecionka składała się z drobnych kółeczek z drutu żelaznego, z których każde było połączone z kilkoma sąsiednimi. Sporządzenie kolczugi było niezmiernie pracochłonne. Ilość kółek w jednym kaftanie dochodziła do kilkunastu, a nawet kilkudziesięciu tysięcy. Waga kolczugi z długimi rękawami i kołnierzem okrywającym szyję wynosiła ok. 10 kg.</p> <p>Zawartość planszy/ Treść tablicy II:</p> <p>Miecze z tego okresu posiadały ostrze o długości około 75 cm. Służyły przede wszystkim do rąbania. Rękojeść była bogato zdobiona. Miecz był orężem kosztownym, którym posługiwali się głównie drużynnicy i ludzie zamożni.</p> <p>Powszechnie używano włóczni i toporów. Topory używane przez pieszych osadzone były na dość długim toporzysku, jeźdźcy zapewne używali toporzysk krótszych.</p> <p>Włócznie, zazwyczaj o grocie lancetowatym, przeznaczone były do walki</p>	<p>Wymiary przybliżone tablic 60x80 cm</p> <p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>
----	--------------------	---	---	---

			<p>wręcz.</p> <p>Załoga grodu mogła składać się z kilku wojów. W czasach zagrożenia mieszkańcy wsi i osad położonych wokół grodu chronili się za wałami wraz z dobytkiem i zwierzętami gospodarskimi. Do obrony stawali zapewne wszyscy mieszkańcy zdolni do noszenia broni.</p>	
17	Grodzisko Wał I	Brama południowa Komora zachodnia (izba w bramie, po lewej stronie w stosunku do otworu bramnego) Tablica	<p>Zawartość planszy/ Treść tablicy:</p> <p>Badania archeologiczne.</p> <p>Założenie obronne grodu w Mielewsczyźnie składało się z dwóch linii wałów i dwóch obiegających wzgórze rowów.</p> <p>Na południowym stoku wzgórza natrafiono na dwa rowy, wykopane zapewne, by pozyskać budulec na budowę wałów ziemnych oraz na podstawę rozdzielającego je wału. Rów znajdujący się od strony zewnętrznej wału miał około 3 m szerokości, zaś jego głębokość dochodziła do 1,5 m. Rów ten był rodzajem suchej fosy. W wykopie zlokalizowanym na terenie majdanu, na głębokości około 1 m od współczesnej powierzchni ziemi, natrafiono na dawny poziom związany z użytkowaniem tego miejsca, w którym wystąpiły jedynie nieliczne fragmenty naczyń glinianych. Świadczyć to może o tym, że ta część grodu nie była zamieszкана i służyła jedynie jako miejsce schronienia. Na podstawie znalezionego w trakcie badań materiału ceramicznego stwierdzić można, że gród powstał zapewne w drugiej połowie X w. i z przerwami użytkowany był do wieku XII i przez Słowian. Nieliczne znaleziska świadczą także o tym, że w niewielkim stopniu wykorzystywano to miejsce również u schyłku średniowiecza.</p>	<p>Wymiary przybliżone tablic 60x80 cm</p> <p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>
18	Grodzisko Wał I	Brama południowa Komora zachodnia (izba w bramie, po lewej stronie	<p>Zawartość planszy/ Treść tablicy:</p> <p>System grodów. Z grodami ściśle związane były osady podgrodowe, znajdujące się najczęściej w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Ich wielkość była różna. Na przełomie X i XI wieku dominującą formą były rozległe osady kilku- lub wielodworcze. Ze względu na lokalizację w obrębie systemu obronnego osiedla tego rodzaju były ufortyfikowane, choć skala i jakość tych umocnień były zróżnicowane.. Dystans pomiędzy</p>	<p>Wymiary przybliżone tablicy 60x80 cm.</p> <p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>

		w stosunku do otworu bramnego) Tablica z kodem QR	poszczególnymi grodami wynosił w zależności od regionu od 2–3 km do 6–10 km w linii prostej. W sąsiedztwie grodu Mielewsczyźnie był gród w Aulakowszczyźnie. Teren pomiędzy grodami był zapewne zasiedlony.	
18A	Grodzisko Wał I	Brama południowa Gra edukacyjna	<p>Gra edukacyjna: „Jak wejść na teren grodziska, gdybym cofnął (cofnęła) się w czasie?”.</p> <p>Zastosowanie kart z pytaniami i odpowiedziami. Ilość kart do 10. Karty w formie tabliczek o formacie A4 zamocowane do konstrukcji bramy. Po stronie lewej pytania, a po stronie prawej schematy odpowiedzi.</p> <p>Do przeprowadzenia gry mają służyć dwa koła przypominające tarczę woja. Koła mają obracać się. Na powierzchni tarcz zostaną umieszczone pytania, na które można odpowiedzieć TAK lub NIE. Odpowiedź, czy odpowiedziało się prawidłowo na pytanie, będzie można uzyskać po przesunięciu metalowego guza znajdującego się na obwodzie tarczy.</p> <p>Chcę wejść do grodu, jednak strażnik żąda opłaty (myta) za wejście. Czym mógłbym zapłacić? Zakręć tarczą w lewo lub w prawo i zobacz, jakie pytanie wskazała strzałka. Odczytaj je i odpowiedz, czy to prawda czy fałsz.</p> <p>W celu sprawdzenia należy przesunąć metalowy guzik umieszczony na metalowym obrzeżu tarczy; pod nim jest potwierdzenie, czy jest to prawda czy fałsz.</p> <p>Pytania do gry:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Czy mogę wejść na teren grodu, jeśli dam worek ziemniaków? Odp. Fałsz • Czy mogę wejść do grodu, jeśli dam worek soczewicy? Odp. Prawda • Czy mogę wejść do grodu, jeśli dam kozę? Odp. Prawda • Czy mogę wejść do grodu, jeśli dam indyka? 	

			<p>Odp. Fałsz</p> <ul style="list-style-type: none"> • Czy mogę wejść do grodu, jeśli dam sztukę bawełnianej tkaniny? <p>Odp. Fałsz</p> <ul style="list-style-type: none"> • Czy mogę wejść do grodu, jeśli dam sztukę tkaniny lnianej? <p>Odp. Prawda.</p>	
	Grodzisko Wał I	Brama południowa Komora wschodnia (izba w bramie, po prawej stronie w stosunku do otworu bramnego)	Pomieszczenie pomocnicze do trzymania np. narzędzi do utrzymania porządku, sprzętu ppoż. etc.	
19	Grodzisko Wał I	Brama południowa Podest (druga kondygnacja bramy)	<p>Wypożyczenie:</p> <p>Dwa rodzaje tarcz wojów (okrągła i „migdałowa”)</p> <p>Ewentualnie można również ustawić: Kociołek do trzymania żaru, bęben i róg.</p> <p>Tablica będąca rodzajem instrukcji, kogo można wpuszczać do grodziska, a kogo potraktować żelazem...</p> <p>Gra edukacyjna.</p> <p>Treść tabliczki zapraszającej do wzięcia udziału w grze:</p> <p>Jak wejść na teren grodziska, gdybym cofnął (cofnęła) się w czasie?.</p> <p>Do przeprowadzenia gry mają służyć dwa koła przypominające tarczę woja. Koła mają obracać się. Na powierzchni tarcz zostaną umieszczone pytania, na które można odpowiedzieć TAK lub NIE. Odpowiedź, czy odpowiedziało się prawidłowo na pytanie, będzie można uzyskać po przesunięciu metalowego guza znajdującego się na obwodzie tarczy.</p>	<p>Lista pytań i odpowiedzi w załączniku</p> <p>Wymiary tabliczki 15 x 60 cm.</p> <p>Wymiary tarczy, średnica ok. 65 cm.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>
20	Grodzisko Ścieżka na międzywał	Słupek milowy NR III	<p>Tekst przy strzałce kierunkowej zwróconej na wschód</p> <p>Ścieżka prowadząca do bramy wschodniej. Prowadzi ona na teren majdanu, a po przejściu przez bramę wschodnią można dojść do folwarku.</p>	Trzy wersje językowe.

		Międzywale	Tekst przy strzałce kierunkowej zwróconej na zachód. Prowadzi ona na teren majdanu.	
	Grodzisko Wał I		Omówienie: Wały i międzywale; świadki przeszłości, majdan. Wokół zachowanych i rekonstruowanych wałów zostaną poprowadzone ścieżki. Przy ścieżkach zostaną ustawione tabliczki z informacjami dotyczącymi takich elementów jak: wały (pokazanie na planszach prac archeologicznych, zabytków pozyskanych w wyniku tych prac).	Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm Trzy wersje językowe.
21	Grodzisko Wał I	Plansza informacyjna	Zawartość planszy/ Treść tablicy: Wał otaczający grodzisko. Pierwsza linia obrony. Wał - w fortyfikacji budowla ziemna w kształcie podłużnego usypiska o różnym profilu, wzniesiona sztucznie z ziemi i kamieni. Wał wykorzystywano w celu osłony obiektu chronionego przed ostrzałem wroga oraz umożliwienia obrony fortyfikacji przed wrogiem.	Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm Trzy wersje językowe.
22	Grodzisko Międzywale	Plansza informacyjna	Przekrój przez wał. Przekrój przez wał wykonany w czasie badań archeologicznych (wybrane miejsce do ustalenia).	Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm. Trzy wersje językowe. Zdjęcie z opisem i podanie autora.
23	Grodzisko palisada	Plansza informacyjna	Palisada ma stanowić rodzaj wydzielenia przestrzeni wokół grodziska. Zawartość planszy/ Treść tablicy: Palisada, ostrokół, częstokół – element dawnego budownictwa obronnego w postaci ogrodzenia składającego się z drewnianych, zazwyczaj ostro zakończonych pali, wbitych jeden przy drugim, prosto lub ukośnie w ziemię, spełniający rolę struktury zaporowej, defensywnej. Palisada to prymitywna konstrukcja obronna, wykorzystywana nieprzerwanie do XIX w. W średniowieczu stosowana była w obronie grodów. Palisada była łatwa i tania w budowie. Była podatna na ogień i raczej nietrwała. Stanowiła jednak utrudnienie dla atakujących.	Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm Trzy wersje językowe. Czytanie informacji poprzez kodu QR. Rysunek palisady
24	Grodzisko Wał II	Plansza informacyjna	Zawartość planszy/ Treść tablicy: Wał otaczający majdan grodziska. Wały otaczające majdan grodu były wzmocniane za pomocą drewnianych pali i kamieni. Technika wznoszenia wałów drewniano-kamienno-ziemnych w konstrukcji	Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm Czytanie informacji

			skrzyniowej umożliwiała dowolne ich podwyższanie i wzmacnianie na wybranych odcinkach. Umacniano przede wszystkim bramy grodów, gdzie oprócz bardziej masywnych niż w innych miejscach wałów stosowano drewniane nadbudowy w postaci ganków i wież.	poprzez kodu QR. Trzy wersje językowe.
25	Grodzisko Wał II	Plansza informacyjna	Przekrój przez wał - pokazanie badań archeologicznych prowadzonych w tym miejscu (wybrany miejscu do ustalenia).	Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm Trzy wersje językowe.
26	Grodzisko	Słupek milowy NR IV Wał obronny	Na słupku kod QR będzie przekierowywał do informacji dostępnych na tablicach opisanych w pkt.14-25.	Trzy wersje językowe.
	Grodzisko Wał II Południowa strona wału zwrócona w stronę rzeczki Kumiałki.	Tablice (zespół trzech tablic)	Na krawędzi wału zostaną umieszczone trzy tablice z materiału transparentnego (szkło lub poliwęglan) na jej powierzchni zostanie wykonany ryt, który pokaże, jak wyglądało sąsiedztwo grodziska w trzech okresach swojej historii, czyli na przełomie X i XI wieku, w XVII wieku oraz na przełomie XIX i XX wieku.	Ryt do wykonania dopiero po zbudowaniu (rekonstrukcji elementów grodu, aby można było dopasować rysunek z aktualną sytuacją terenową). Trzy wersje językowe.
27	Grodzisko Wał II Południowa	Plansza informacyjna (płyta z poliwęglanu)	Okolice grodu przełomie X i XI wieku	Wymiary przybliżone tablicy 80x60 cm, układ poziomy Trzy wersje językowe.
28	Grodzisko Wał II Południowa	Plansza informacyjna (płyta z poliwęglanu)	Okolice grodziska w XVII wieku	Wymiary przybliżone tablicy 80x60 cm, układ poziomy Trzy wersje językowe.
29	Grodzisko	Plansza	Okolice grodziska na przełomie XIX i XX wieku	Wymiary przybliżone

	Wał II Południowa	informacyjna (płyta z poliwęglanu)		tablicy 80x60 cm, układ poziomy Trzy wersje językowe.
	Grodzisko Majdan		Omówienie: Na terenie majdanu zostaną umieszczone obiekty kubaturowe: dwór i wiatrak oraz elementy drobnej architektury (przeszkłone osłony fundamentów wiatraków, maszyny edukacyjne).	
30	Grodzisko majdan	Słupek milowy NR V	<p>Na słupku kod QR będzie przekierowywał do informacji o grodach i grodziskach, Dariusza Krasnodębskiego i Grzegorza Ryżewskiego, „Dzieje i zabytki Mielewskiej” [w:] „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego”, zeszyt 21, R. 2015.</p> <p>Mielewszczyzna (dawniej Milewszczyzna) to nazwa kolonii osady (kolonii) w gminie Korycin w powiecie sokólskim w województwie podlaskim. Nazwa tej kolonii pochodzi od nazwiska pierwszego dzierżawcy, który dzierżawił dożywotnio ten teren – Milewskiego. Dopisanie do nazwiska przyrostka – „szczyzna” świadczy, że były to grunty królewskie nadane Milewskim w dzierżawę.</p> <p>Mielewszczyzna była częścią dóbr Rudka dzierżawionych dożywotnio. Do roku 1632 roku dzierżawa należała do rodziny Milewskich. W roku 1670 dzierżawa należała do Krzysztofa Milewskiego. Areał dzierżawionego gruntu wynosił 5 włók, 7 morgów 12 prętów. W roku 1684 odnotowano, że w Mielewszczyźnie jest młyn i tartak. Mielewszczyzna stanowiła część dóbr Ruda.</p> <p>Podskarbi Antoni Tyzenhauz, po objęciu w zarząd ekonomii grodzieńskiej, dokonał podziału tych ziem na gubernie, a te z kolei podzielił na klucze, w skład kluczy wchodziło po kilka wsi. Reforma ekonomii grodzieńskiej wiązała się z odebraniem szlachcie dożywotnich dzierżaw. Los taki spotkał Rudkę i Mielewszczyznę.</p> <p>W tym czasie do klucza należał młyn i tartak.</p> <p>-----</p> <p>Inwentarz z 1786 roku, opisujący zabudowania należące do dworu kluczowego w Kumiale, zawierał następujący zapis:</p>	<p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>

		<p><i>Młyn milewuszczański na planie nowej podmurowany, gontami kryty, mający w sobie drzwi dwoje na zawiasach, podłoga z tarcic, okien podbitych 3, kół wodnych dwie, palczastych dwie, wałów 2 na wałach ref 11, sopłów 4, wrzecion dwie, sześcierni dwie, na sześcierniach ref 4, paprzycdwie, panewek dwie, kamieni 4, w kaminach ref dwie, wałek pyłowy okuty 1, korców 2, skrzyni dwie, przy skrzyniach szafarnia do zboża okuta jedna, miarka jedna, zamek wiszący 1, winda jedna, lina jedna, wał 1, na wale ref dwie, sopłów 2. Wchodząc do budynku mieszkalnego drzwi na zawiasach z klamką, podłoga z tarcic, okien z okuciami potłuczonych dwie, piec z kafel szarych z kominkiem, druga izdebka z kominkiem, kuchnia murowana, komin nad dach wyprowadzony, alkierzyków 2. Drzwi na zawiasach dwoje, okien dwoje.</i></p> <p><i>Tartak milewuszczański, pruskim wiązaniem gontami kryty, tarcicami w części kożuchowany, mający w sobie koło wodne z wałami, na wale ref 6, sopłów 2, koło palczaste duże jedno, w nim klamrów 24, szworników 56. Klamerek małych 90, kół sosnowych na jednym wale 2, ref 12, korbów dwie, szworników ośm, kół do dyszlów 2, na dyszlach capów 7, ref 17, do kop uchów 4, do uch szworników 12, na górze kół palczastych dwie, na wałach ref 16, szworników 8, sopłów 4, kół żelaznych dwie, Wałów 2, ref 4, klamerek 4, na ramionach klamerek ośm, probojów 2, pił ośm, na wałkach dwudziestu ośmiu, do cewów ref 4, sopłów 4, korbów do nakręcania kół żelaznych 2, klucz żelazny 1, klamrów do drzew 10, napilników 2, młot żelazny 1, pił poprzecznych 5, nitów do pił ośm, windów dwie, lin dwie, sopłów 4, ref 4, 4 wodców, od cambrów 2, kołek bursowanych 3, kół palczastych 3, wodne jedno.</i></p> <p><i>Karczma milewuszczańska, słomą kryta, reperacji potrzebująca, przy niej sień mała której wrót prostych i kominek z gliny ulepiony, nad dach wyprowadzony. Z tej izby komora mająca drzwi na biegunie i okno proste jedno. Browar dranicami kryty, wrota do niego na biegunie.</i></p> <p>(Ze zbiorów: Narodowe Archiwum Republiki Białoruś w Mińsku, F. 1928, op. 1, nr 72 k. 147-147v.; zacytowane z artykułu Dariusza Krasnodębskiego i Grzegorza Ryżewskiego, „Dzieje i zabytki Mielewuszczyzny” [w:] „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego”, zeszyt 21, R. 2015).</p> <p>Dalsze informacje dostępne na słupkach milowych i planszach we dworze i</p>	
--	--	---	--

			jego sąsiedztwie oraz w folwarku.	
31	Grodzisko Majdan	Plansza informacyjna na majdanie	Zawartość planszy: Centralnym i najważniejszym punktem grodziska był majdan, czyli rodzaj placu otoczonego raczej nieregularnymi zabudowaniami mieszkalnymi, choć i na samym placu mogły znajdować się inne budowle. Domy były o konstrukcji zrębowej lub słupowej, zapewne częściowo zagłębione w ziemię. Oprócz nich na terenie majdanu mogły znajdować się narzędzia służące do przetwórstwa żywności a także jamy zasobowe, w których była przechowywana żywność.	Wymiary przybliżone tablicy 60x80 cm. Czytanie informacji poprzez kodu QR. Trzy wersje językowe.
	Grodzisko majdan		Umieszczenie na majdanie obiektów służących jako urządzenia edukacyjne, tj. - dwa rodzaje żaren, na których będzie można zetrzeć ziarna. Maszynom będzie towarzyszył krótki opis zachęcający do zapoznania się z dawnymi metodami upraw zbóż oraz ich obróbki; od zmielenia na mąkę lub kaszę do wypieków i gotowania. Szersze omówienie tych zagadnień zostanie umieszczone w folwarku i w tzw. „laboratorium”. - miejsce do rozniecania ognia, - gra edukacyjna pt. „Zostań archeologiem i znajdź skarb”.	
32	Grodzisko majdan	Monitor dotykowy (Infokiosk)	Urządzenie zawierające informacje (opisy, prezentacje, filmy, etc.). Zebranie informacji zawartych w pkt. 1-31. Informacje zostaną uzupełniane o zdjęcia, rysunki oraz filmy (materiały mogą być uzupełniane sukcesywnie już w czasie funkcjonowania obiektu). Zawartość prezentacji: PARK KULTUROWY KORYCIN-MILEWSZCZYŻNA. Dzieje grodziska i zespołu dworskiego W skład zespołu wchodzi średniowieczne grodzisko, zabudowania folwarku oraz wiatrak.	Infokiosk Zawartość infokiosku ma składać się od 10 do 15 ekranów. Każda partia tekstu ma być uzupełniona o ilustracje (zdjęcia lub rysunki). Ekran powitalny ma zawierać przekierowanie do jednej z trzech wersji

		<p>Na terenie zespołu pokazane zostały zabytki przeszłości odkryte w czasie prac archeologicznych. Zgromadzone zostały na tym terenie przedmioty służące niegdyś mieszkańcom wsi w ich codziennym życiu. W czasie zwiedzania obiektu można dowiedzieć się, jak to miejsce zmieniał się w czasie 1000 lat istnienia. W czasie prac archeologicznych natrafiono na pozostałości <u>palisady (link)</u>. Odsłonięte zostały fundamenty <u>dworu (link)</u>. Ilustracja/rysunek</p> <p>Najstarsze ślady osadnictwa okolic Korycina pochodzą z paleolitu i epoki brązu. We wczesnym średniowieczu teren ten był w zasięgu wpływów plemion bałtyjskich, utożsamianych z Jaćwingami, i plemion słowiańskich. Do połowy XI wieku tereny te należały zapewne do Mazowsza. Po pokonaniu Miecława (- 1047) przez Kazimierza Odnowiciela (1016-1058) władca oddał Jarosławowi Mądrymowi ziemię nadnarwiańską, w podzięce za udzieloną pomoc. Świadectwem przeszłości tych ziem są znajdujące się w pobliżu Korycina grodziska w Aulakowszczyźnie, <u>Milewszczyźnie (link)</u>, Trzciance i Zamczysku. Badania archeologiczne, przeprowadzone na grodzisku w Trzciance, dostarczyły śladów zbrojnego najazdu Waregów i Rusinów w XI wieku. Gród ten prawdopodobnie w IX-XI wieku strzegł szlaku handlowego o czym mogą świadczyć znalezione monety kalifów arabskich. Gród był otoczony <u>palisadą (link)</u>. Centralną część grodziska zajmował <u>majdan (link)</u>.</p> <p>Zachował się dokładny <u>opis tego miejsca z 1786 roku (link)</u>. Dzięki niemu znamy wygląd młyna i jego wyposażenie.</p> <p>Pomiędzy 1240 a 1270 rokiem tereny te znalazły się w rękach litewskich. W granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego ziemie te pozostały aż do 1795 roku, czyli do III rozbioru Rzeczypospolitej. Tereny położone na wschód od Brzozówki należały do województwa trockiego, powiatu grodzieńskiego w Wielkim Księstwie Litewskim. Historia powstania miejscowości Korycin sięga XVI. wieku, powstała wówczas, na skraju Puszczy Kuźnickiej, osada Kumiała – Dąbrówka. Miejscowość powstała jako wieś osoczników strzegących Puszczy Kuźnickiej od strony Podlasia. Około 1571 roku zbudowano tutaj pierwszy kościół ufundowany przez króla</p>	<p>językowych; wejście na daną wersję językową ma być możliwe poprzez skierowanie kursora na symbol (flagę kojarzoną z jedną z trzech wersji: polski, angielski i rosyjski). Hasła uzupełniające mają być dostępne poprzez linki. Trzy wersje językowe.</p>
--	--	--	---

			<p>Zygmunta Augusta (1520-1572). Według miejscowych podań, na wzgórzu w Korycinie znajdowało się pogańskie miejsce kultu. Wskazywać może na to pierwsza nazwa miejscowości, gdyż poganie czcili święte gaje i dąbrowy. Powstanie pierwszego kościoła należy łączyć z osadą misyjną mającą za zadanie szerzenie wiary chrześcijańskiej wśród osadników kolonizujących obszary puszczańskie. W roku 1601 została utworzona parafia, a król Zygmunt III Waza ufundował duży drewniany kościół, który staraniem kanclerza litewskiego hrabiego Hieronima Wołłowicza, stanął w miejscu spalonej bądź zniszczonej pierwszej świątyni.</p> <p>Przed 1633 roku nastąpiła zmiana nazwy miejscowości na Korycin. Istnieją różne interpretacje pochodzenia nazwy. Wywodzi się ją od kory, którą kryto budynki. Według legendy nazwa miała być związana ze znalezieniem cudownego obrazu Najświętszej Marii Panny przy korycie, które oznaczało zapewne obstawę źródła wody zlokalizowanego nieopodal stawu. Źródło to dziś uznawane jest za święte a być może było czczone jeszcze od czasów pogańskich. Może być również nazwą topograficzną, określającą osadę położoną w dolinie rzeki lub w jej korycie, gdyż Korycin, Koryciny i Koryciany to pierwotna nazwa ludzi zamieszkujących rejon koryta rzeki.</p> <p>Przed rokiem 1634 miała miejsce lokacja miasta Korycin, któremu w roku 1671 król Michał Korybut Wiśniowiecki nadał prawa miejskie chełmińskie. Miasto zostało wtedy rozplanowane, a jego układ przestrzenny zachował się do dzisiaj. W okolicach Korycina, nad rzeką Kumiałą, rozegrała się w czasach „potopu szwedzkiego” wielka bitwa między wojskami szwedzkimi, a polsko – litewskimi, którą opisał w „Potopie” Henryk Sienkiewicz. Według miejscowej tradycji – wśród wojsk polskich było wielu żołnierzy zaciężnych z innych krajów. Po bitwie grupa rannych jej uczestników, pochodzących prawdopodobnie ze Szwajcarii, pozostała w pobliskim folwarku Kumiała. Niektórzy pozostali tu już na zawsze, przekazując też tajemnicę sposobu produkcji sera z krowiego mleka.</p> <p>W 1799 roku miasteczko liczyło 62 domy i 158 mieszkańców, w tym 127 Żydów. Korycin stracił prawa miejskie między 1914 a 1920 rokiem. Dzisiaj</p>	
--	--	--	--	--

		<p>Korycin jest siedzibą władz gminnych. Słynie przede wszystkim z wielu działań proekologicznych, upraw truskawek i produkcji sera korycińskiego.</p> <p><u>Ilustracja/rysunek</u></p> <hr/> <p>Link:</p> <p>Milelewszczyzna (dawniej Milewszczyzna) to nazwa kolonii osady (kolonii) w gminie Korycin w powiecie sokólskim w województwie podlaskim. Nazwa tej kolonii pochodzi od nazwiska pierwszego dzierżawcy, który dzierżawił dożywotnio ten teren – Milewskiego. Dopisanie do nazwiska przyrostka – „szczyzna” świadczy, że były to grunta królewskie nadane Milewskim w dzierżawę.</p> <p>Milewszczyzna była częścią dóbr Rudka dzierżawionych dożywotnio. Do roku 1632 roku dzierżawa należała do rodziny Milewskich. W roku 1670 dzierżawa należała do Krzysztofa Milewskiego. Areał dzierżawionego gruntu wynosił 5 włók, 7 morgów 12 prętów. W roku 1684 odnotowano, że w Milewszczyźnie jest młyn i tartak. Milewszczyzna stanowiła część dóbr Ruda.</p> <p>Podskarbi Antoni Tyzenhauz, po objęciu w zarząd ekonomii grodzieńskiej, dokonał podziału tych ziem na gubernie, a te z kolei podzielił na klucze, w skład których wchodziło po kilka wsi. Reforma ekonomii grodzieńskiej wiązała się z odebraniem szlachcie dożywotnich dzierżaw. Los taki spotkał Rudkę i Milewszczyznę.</p> <p>W tym czasie do klucza należał młyn i tartak.</p> <p>Na podst.: Dariusz Krasnodębski i Grzegorz Ryżewski, „Dzieje i zabytki Milewszczyzny” [w:] „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego”, zeszyt 21, R. 2015.</p> <p><u>Ilustracja/rysunek</u></p> <hr/> <p>Link:</p> <p>Inwentarz z 1786 roku, opisujący zabudowania należące do dworu kluczowego w Kumiale, zawierał następujący zapis:</p> <p><i>Młyn milewszczański na planie nowej podmurowany, gontami kryty, mający w sobie drzwi dwoje na zawiasach, podłoga z tarcic, okien podbitych 3, kół wodnych dwie, palczastych dwie, wałów 2 na wałach ref</i></p>	
--	--	--	--

		<p>11, sopłów 4, wrzecion dwie, sześcierni dwie, na sześcierniach ref 4, paprzycdwie, panewek dwie, kamieni 4, w kaminia ref dwie, wałek pyłłowy okuty 1, korców2, skrzyni dwie, przy skrzyniach szafarnia do zboża okuta jedna, miarka jedna, zamek wiszący 1, winda jedna, lina jedna, wał 1, na wale ref dwie, sopłów 2. Wchodząc do budynku mieszkalnego drzwi na zawiasach z klamką, podłoga z tarcic, okien z okuciami potłuczonych dwie, piec z kafel szarych z kominkiem, druga izdebka z kominkiem, kuchnia murowana, komin nad dach wyprowadzony, alkierzyków 2. Drzwi na zawiasach dwoje, okien dwoje.</p> <p>Tartak milewsczański, pruskim wiązaniem gontami kryty, tarcicami w części kożuchowany, mający w sobie koło wodne z wałami, na wale ref 6, sopłów 2, koło palczaste duże jedno, w nim klamrów 24, szworników 56. Klamerek małych 90, kół sosnowych na jednym wale 2, ref 12, korbów dwie, szworników ośm, kół do dyszłów 2, na dyszlach capów 7, ref 17, do kop uchów 4, do uch szworników 12, na górze kół palczastych dwie, na wałach ref 16, szworników 8, sopłów 4, kół żelaznych dwie, Wałów 2, ref 4, klamerek 4, na ramionach klamerek ośm, probojów 2, pił ośm, na wałkach dwudziestu ośmiu, do cewów ref 4, sopłów 4, korbów do nakręcania kół żelaznych 2, klucz żelazny 1, klamrów do drzew 10, napilników 2, młot żelazny 1, pił poprzecznych 5, nitów do pił ośm, windów dwie, lin dwie, sopłów 4, ref 4, 4 wodców, od cambrów 2, kołek bursowanych 3, kół palczastych 3, wodne jedno.</p> <p>Karczma milewsczańska, słomą kryta, reperacji potrzebująca, przy niej sień mała której wrót prostych i kominek z gliny ulepiony, nad dach wyprowadzony. Z tej izby komora mająca drzwi na biegunie i okno proste jedno. Browar dranicami kryty, wrota do niego na biegunie.</p> <p>(Ze zbiorów: Narodowe Archiwum Republiki Białoruś w Mińsku, F. 1928, op. 1, nr 72 k. 147-147v.; zacytowane z artykułu Dariusza Krasnodębskiego i Grzegorza Ryżewskiego, „Dzieje i zabytki Mielewsczyzny” [w:] „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego”, zeszyt 21, R. 2015).</p> <p>-----</p> <p><u>Link:</u> Palisada, ostrokół, częstokół – element dawnego budownictwa obronnego</p>	
--	--	--	--

		<p>w postaci ogrodzenia składającego się z drewnianych, zazwyczaj ostro zakończonych pali, wbitych jeden przy drugim, prosto lub ukośnie w ziemię, spełniający rolę struktury zaporowej, defensywnej.</p> <p>Palisada to prymitywna konstrukcja obronna, wykorzystywana nieprzerwanie do XIX w. W średniowieczu stosowana była w obronie grodów. Palisada była łatwa i tania w budowie. Była podatna na ogień i raczej nietrwała. Stanowiła jednak utrudnienie dla atakujących.</p> <p>Ilustracja/rysunek</p> <hr/> <p><u>Link</u></p> <p>Centralnym i najważniejszym punktem grodziska był majdan, czyli rodzaj placu otoczonego raczej nieregularnymi zabudowaniami mieszkalnymi, choć i na samym placu mogły znajdować się inne budowle. Domy były o konstrukcji zrębowej lub słupowej, zapewne częściowo zagłębione w ziemię. Oprócz nich na terenie majdanu mogły znajdować się narzędzia służące do przetwórstwa żywności a także jamy zasobowe, w których była przechowywana żywność.</p> <hr/> <p><u>Link</u></p> <p>Przed rozpoczęciem badań archeologicznych na powierzchni widoczne były pozostałości ganku budynku. Tworzyła go równa podłoga wraz z jednym schodkiem od strony wschodniej oraz wysoka na ok. 0,5 m podmurówka pod wykonaną z drewna wyższą część ganku. Po usunięciu warstwy humusu ukazały się fundamenty ścian nieistniejącego budynku (zdjęcia: Odsłonięte fundamenty dworu, rysunek: Zarys fundamentów dworu w Mielewszczyźnie – faza III użytkowania majdanu). Na długości ok. 11 m odsłonięto podwaliny pod wschodnią ścianę zewnętrzną. Były to spojone zaprawą wapienną duże nieociosane kamienie polne, których górną część wyrównywał rząd cegieł i mniejsze kamienie. Miąższość zachowanego fundamentu dochodziła miejscami do ok. 0,35 m i pierwotnie w całości znajdował się on poniżej poziomu gruntu. Nie ulega wątpliwości, że w trakcie rozbiórki usunięto z niego 1-2 poziomy cegieł, o czym świadczą ślady widoczne na profilach wykopu oraz zachowany w kilku miejscach pierwotny poziom fundamentów ścian wewnętrznych. Odchodziły one od zewnętrznego muru w kierunku zachodnim, zaś ich głębokość i grubość była mniejsza od tych tworzących zewnętrzny obrys</p>	
--	--	---	--

		<p>budynku. Część z nich tworzyły ułożone w 2-3 warstwach cegły, część zaś średniej wielkości kamienie polne, od góry obmurowane rzędem cegieł. Wyróżnia się spośród nich jedynie mur 26/5, ułożony prawie w całości z dużych kamieni. W ten sposób zostało utworzonych 5 „pomieszczeń”, z których większe znajdowały się w południowej części budynku, mniejsze zaś na osi wejścia. W ostatnim z nich (ostatnim od strony zachodniej) znajdowała się cementowa podłoga o grubości kilku centymetrów, która została wylana bezpośrednio na pierwotny poziom gruntu. Podwaliny ścian zbudowane zostały na żwirowej podsypce o miąższości kilku centymetrów i obsypane ziemią przemieszaną ze żwirem. Użyte do budowy fundamentów cegły nie były jednakowych wymiarów i często miały nieregularne kształty, były to zatem najprawdopodobniej odrzucone podczas produkcji „odpady”. Wymiary ich wynosiły ok. 26-27 cm x 11-12 x 6-7 cm.</p> <p>Znalezione podczas badań drobne materiały budowlane wskazują, że stojąca tu, przynajmniej w ostatnim okresie użytkowania, zabudowa, przykryta była dachem wykonanym z dachówki ceramicznej. Sam dwór był jednak drewniany, o czym świadczy prawie zupełny brak w wykopach archeologicznych większej ilości cegieł. Potwierdza to także wykonana na początku lat 40. XX w. fotografia, na której widać front domu od strony wschodniej (fotografia: Widok dworu od strony wschodniej, stan z roku 1944 lub 1945. Ze zbiorów rodziny Świenc z Rudki). W przemieszanych nawarstwieniach związanych z destrukcją zabudowy wystąpiły fragmenty białych glazurowanych kafli piecowych oraz żeliwne fajerki, wskazujące na taki właśnie element wyposażenia dworu. Z innych elementów konstrukcyjnych, znalezionych w trakcie badań i związanych z tą fazą użytkowania, wspomnieć można nieliczne zawiasy okienne lub drzwiowe i żelazne gwoździe. Zaskakująco niewielka była także ilość drobnych przedmiotów użytkowych.</p> <p>Stan zachowania nieruchomości elementach architektonicznych, brak śladów spalenizny oraz stosunkowo niewielka liczba znalezisk ruchomych wskazują, że budynek został pozbawiony większości wyposażenia i cenniejszych elementów, a następnie rozebrany.</p> <p>Na podstawie: Dariusz Krasnodębski i Grzegorz Ryżewski, „Dzieje i zabytki Mielewszczyzny” [w:] „Biuletyn Konserwatorski Województwa</p>	
--	--	---	--

			Podlaskiego”, zeszyt 21, R. 2015	
	Grodzisko majdan		Pokazanie w miejscu odsłoniętych fragmentów otoczenia grodziska, jakie elementy można odnaleźć w sąsiedztwie grodziska, za pomocą rytów obecnego krajobrazu z pokryciem, na który może być dodany opis odnoszący się do przeszłości. Ilustracja/rysunek	
33	Grodzisko majdan	Plansza informacyjna poświęcona wykorzystaniu siły wiatru; ustawienie pomiędzy dworem a osłoną fundamentów wiatraka;	<p>Tablica ma być dwustronna. Elementem tablicy powinien być mały wiatraczek napędzający generator prądu. Prąd z wiatraczka może zasilać np. żarówkę, która może oświetlać tablicę.</p> <p>Zawartość planszy/ Treść tablicy:</p> <p>Wiatrak – budowla drewniana, niekiedy murowana, wyposażona w skrzydła poruszane siłą wiatru i napędzające urządzenia. Jest najstarszym silnikiem wiatrowym – przetwarza energię wiatru na energię kinetyczną w ruchu obrotowym. Jest poprzednikiem turbiny wiatrowej, którą czasami również nazywa się wiatrakiem.</p> <p>Znane nam wiatraki wynaleziono w IX wieku we wschodniej Persji, jednak z siły wiatru miano już korzystać wcześniej w Grecji i Indiach, do Europy dotarły pod koniec XII wieku. Pierwsze wiatraki służyły głównie do mielenia zboża, w pierwszej połowie XIV wieku na terenie obecnej Holandii zaczęto używać wiatraków do osuszania polderów. W późniejszych latach pojawiły się wiatraki tartaczne, inne męły i mieszały pigmenty, rozdrabniały skały na kruszywa, plotły sznury konopne, wyciskały olej, męły tytoń, drewno (na papier), kakao, kawę lub gorczycę (na musztardę).</p> <p>Na planszy kod QR, który będzie przekierowywał do informacji o wiatrakach.</p> <p>Typy wiatraków</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kozłak, wiatrak kozłowy – najstarszy i najprymitywniejszy typ wiatraka europejskiego. Kozłem nazywano podstawę, podtrzymującą słup stanowiący pionową oś, wokół której obracano całą konstrukcję wiatraka wraz z mechanizmem po to, aby jego śmigła, zwane też skrzydłami mogły przyjąć odpowiednie położenie w stosunku do napędzającego je wiatru. • Paltrak (podobnie jak kozłak) obracany jest w całości wraz z 	<p>Wymiary przybliżone tablicy 60x80 cm,</p> <p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p> <p>Lokalizacja ostateczna wymaga sprawdzenia przepływu powietrza najefektywniej napędzającego wiatraczek.</p>

			<p>maszynami na kierunek wiatru. Mechanizm paltraka (maszyna oraz mechanizm obrotu) oraz właściwości mielące (wydajność) są identyczne jak u koźlaka. Paltrak jest jednak konstrukcją solidniejszą i bardziej odporną na silny wiatr.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wiatrak holenderski – typ wiatraka charakteryzujący się nieruchomym, masywnym korpusem (na planie koła lub wieloboku), na którym umocowana jest obracana na łożysku bryła dachowa ze śmigłami. Pozwalało to łatwiej dostosować śmigła wiatraka do kierunku wiatru. 	
34	Grodzisko majdan	Plansza informacyjna	<p>Na planszy kod QR, który będzie przekierowywał do informacji o przerabianiu ziarna zbóż. Możliwość wykorzystania filmu, na którym będzie pokazana praca przy żarnach</p> <p>Zawartość planszy/ Treść tablicy:</p> <p>Przerób ziarna zbóż na mąkę, kaszę, płatki początkowo dokonywany był na kamieniu z płytką niecką, do której wsypywano ziarno, a następnie rozcierano ręcznie mniejszym dopasowanym kamieniem. Skuteczniejszym sposobem było rozdrabnianie ziarna na mąkę w żarnach a na kaszę w stępach, które najpierw poruszane były ręcznie a później przez zwierzęta, koła wodne, a następnie przez turbiny wodne. Żarna pojawiły się w neolicie w Azji i Egipcie. W Polsce żarna znane były od pocz. I tysiąclecia p.n.e. W XI wieku pojawiły się żarna obrotowe wraz ze stępami nożnymi. Urządzenia te dominowały w polskim przetwórstwie zbóż do połowy XIX w. Zmiany w obróbce zbóż w Europie pojawiły się w XII w. Na Śląsku zbudowano pierwsze młyny wodne w końcu XIII wieku, chociaż młyny były znane w Starożytnym Rzymie w II wieku p.n.e., jednak załamanie cywilizacyjne, jakie miało miejsce w V wieku doprowadziło do zaniechania używania m.in. młynów. Na Pomorzu zbudowano pierwsze wiatraki upowszechnione w innych dzielnicach od XVI w. W końcu XIX w. zaczęły znikać żarna i stępy. Wiatraki w Królestwie Polskim (zabór rosyjski) przetrwały do połowy XX w. Do czasu zelektryfikowania wsi i wprowadzenia do powszechnego użytku silników elektrycznych oraz</p>	<p><u>Element „Laboratorium”</u></p> <p>Wymiary przybliżone tablicy 60x80 cm,</p> <p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>

			śrutowników młyny wodne i wiatraki stanowiły podstawowe narzędzie przemiału zbóż.	
35	Grodzisko majdan	Żarna I (neolityczne) Maszyna edukacyjna	Makieta żaren I	<u>Element „Laboratorium”</u> Działanie z instruktorem dla osób poniżej 18 roku, Ziarnem do zmielenia będzie dysponował instruktor. Trzy wersje językowe.
36	Grodzisko majdan	Plansza informacyjna	Zawartość planszy/ Treść tablicy: Pierwsze żarna pierwotnie składały się z kamiennej płyty, na której rozcierano ziarna zbóż za pomocą mniejszego kamienia, tak zwanego rozcieracza, trzymanego w ręce przez osobę wykonującą pracę. Kamienie żarnowe są najstarszym elementem żaren i występują w zmodyfikowanej formie we wszystkich typach żaren na przestrzeni wieków. Pierwsze prymitywne żarna z rozcieraczem pojawiły się na ziemiach polskich już w pierwszym okresie neolitu (V tysiąclecie p.n.e.).	<u>Element „Laboratorium”</u> Wymiary przybliżone tablicy 60x80 cm. Trzy wersje językowe.
37	Grodzisko majdan	Żarna II Maszyna edukacyjna	Makieta żaren II	<u>Element „Laboratorium”</u> Działanie z instruktorem dla osób poniżej 18 roku. Ziarnem do zmielenia będzie dysponował instruktor. Trzy wersje językowe.
38	Grodzisko majdan	Plansza informacyjna	Zawartość planszy/ Treść tablicy: Żarna – urządzenie do ręcznego mielenia zboża, złożone z dwóch kamieni, jednego nad drugim, z których górny jest ruchomy względem dolnego. Górny kamień wprawiany jest w ruch obrotowy, stąd też ten typ żaren nazywany jest żarnami rotacyjnymi. Pierwotna forma żaren rotacyjnych to dwa kręgi, z których górny jest obrotowy i zwany jest biegunem, zaś kamień spodni to tak zwany leżak.	<u>Element „Laboratorium”</u> Wymiary przybliżone tablicy 60x80 cm, Trzy wersje językowe.
39	Grodzisko majdan	Rozniecanie ognia.	Wewnątrz skrzyni, której wieko byłoby zamykane na masywną kłódkę , a do której klucz miałby instruktor/przewodnik. Umieszczone byłyby	<u>Element „Laboratorium”</u>

		<p>Maszyna edukacyjna</p> <p>Skrzynia i krąg ułożony z kamienia oraz siedziska (ławy) mogące pomieścić kilkanaście osób</p>	<p>narzędzia do rozniecania ognia oraz karty do gry „Najważniejsze wynalazki człowieka”.</p> <p>Przedmioty służące do niecenia ognia, jakie powinny znaleźć się w skrzyni:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kilka kawałków drewna, - twarde patyki dębowe lub leszczynowe, - kilka deseczek z suchego drewna iglastego, - giętki pręt leszczynowy o średnicy 10-15 mm i długości, 80-90 cm, - linka o grubości 2-4 mm i długości ok. 70 cm, - kawałek kamienia pirytowego (tzw. złoto głupców). <p>Na wieku skrzyni plansza/ tablica</p> <p>Niecenie ognia.</p> <p>Umiejętność niecenia ognia była znana ludziom od setek tysięcy lat. Najstarszym sposobem stosowanym jeszcze do niedawna było pocieranie o siebie dwóch kawałków drewna. Czynność ta wymagała sporego wysiłku i długiego czasu, zanim drewno zaczynało się tlić w wyniku tarcia. Potem obkładano tłące się drewno łatwopalnym materiałem i stopniowo rozniecano ogień, aby ogrzać się przy nim, coś upiec lub odstraszać nim zagrażające ludziom drapieżne zwierzęta. Ten sposób rozpalania ognia był stosowany na terenach Polski jeszcze w XIX wieku.</p> <p>Do niecenia ognia przez wieki służyły krzesiwa, wyparte przed stu laty przez zapałki.</p> <p>Krzesiwo, to płaski kawałek żelaza (lub pirytu) służący do krzesania iskier poprzez uderzenie o krzemień.</p> <p>Do rozniecania ognia nie wystarczało jedynie krzesiwo i krzemień. Iskra musiała upaść na łatwopalny materiał, którym mogła być pokruszona sucha huba drzewna, zwitek suchego lnu lub konopi.</p> <p>Krzesanie ognia nie było prostą czynnością, dlatego ogień był starannie utrzymywany, starano się utrzymać żar w palenisku jak najdłużej. Czasem ogień pożyczano od sąsiadów, stąd pochodzi powiedzonko: Wpadł jak po ogień.</p> <p>Jeżeli chcesz spróbować krzesania ognia zwróć się do przewodnika o otwarcie skrzyni oraz o instrukcje.</p> <p>-----</p> <p>Informacje dodatkowe: Piryt – minerał żelaza z gromady siarczków, nadsiarczek żelaza(II), FeS₂.</p>	<p>Działanie tylko z instruktorem.</p> <p>Wymiary skrzyni 60x60x150 cm.</p> <p>Skrzynia ma opierać się na czterech nogach wynoszących dno skrzyni na wysokość ok. 15 cm.</p> <p>Skrzynia od października do kwietnia powinna być przechowywana w magazynie.</p> <p>Opis zawartości kart do gry w załączniku.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>
--	--	---	---	---

			<p>Nazwa pochodzi od gr. <i>pyr</i> = 'ogień' oraz <i>pyrites</i> = 'iskrzący', gdyż minerał ten iskrzy się pod wpływem uderzeń krzesiwa (krzemienia, twardego metalu).</p> <p>-----</p> <p><u>Gra: „Najważniejsze wynalazki człowieka”.</u></p> <p>W zestawie jest 11 kart, na 10 kartach pokazane są w sposób graficzny najważniejsze wynalazki w dziejach ludzkości:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pismo • Komputer • Ogień • Samochód • Samolot • Statek • Krzemienne ostrze • Koło • Dom • Igła. <p>Wybierz karty z trzema najważniejszymi Twoim zdaniem wynalazkami. Karta oznaczona znakiem graficznym z literą „I” otwiera się, a jej wnętrzu znajdziesz odpowiedź (ogień, igła i koło).</p>	
40	Grodzisko Majdan	Gra edukacyjna zostań archeologiem i znajdź skarb	<p>Na majdanie zostanie wydzielony teren o wymiarach 3x3 m. Obok zostanie umieszczona skrzynia na drobne narzędzia. Wieko skrzyni będzie można uruchomić, podając trzycyfrowy kod, najprościej byłaby to data chrztu Polski (966).</p> <p>Trzy pokrętła (na wieku) z 10 cyframi obracałyby bębny, po prawidłowym ustawieniu można byłoby odblokować wieko skrzyni.</p> <p>Wewnątrz skrzyni dwie małe łopatki, dwie miotłki i dwa przetaki oraz trzy wiadra o pojemności ok. 20 litrów. Na wieku instrukcja, jak należy prowadzić prace archeologiczne i na co należy zwrócić uwagę.</p> <p>Instrukcja prowadzenia prac.</p> <p>Podziel teren prac archeologicznych na za pomocą czterech zestawów</p>	<p><u>Element „Laboratorium”</u></p> <p>Wymiary skrzyni 60x60x150 cm. Skrzynia ma opierać się na czterech noga wynoszących dno skrzyni na wysokość ok. 15 cm. Skrzynia od października do kwietnia powinna być przechowywana w</p>

			<p>linek z kołkami na 9 równych pól (wymary jednego pola powinny mieć 1x1 metr). Przy pomocy łopaty zdejmuj warstwę piasku o grubości na 2 \-3 palce i wsypuj do wiadra przez przetak. Może będziesz miał szczęście i odnajdziesz coś ciekawego. Znaleźisko pokaż przewodnikowi lub w punkcie informacyjnym, możesz wtedy otrzymać dodatkowe informacje. Po zakończeniu prac wsyp piasek do wykopu i starannie wyrównaj go za pomocą grabi, narzędzia odłóż do skrzyni.</p>	<p>magazynie.</p> <p>Należy przygotować zestaw drobnych monet, które będą umieszczane przez przewodników/instruktorów w miejscu prowadzenia prac archeologicznych. Wskazane jest wykonanie monety, medalika pamiątkowego, z symbolem grodu (może to być np. brama południowa prowadząca do grodu, gomółka sera lub truskawka).</p>
41	Grodzisko Dwór	Plansza informacyjna	<p>Zawartość tablicy: Historia dworu. W Mielewsczyźnie z dawnego założenia folwarcznego zachowały się fundamenty dworu odkryte na majdanie grodziska oraz zabudowania folwarczne. W spisie z 1890 roku odnotowano, że majątek Mielewsczyzna należał do Karla Salzmana (Zalcmana). W Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego z 1902 roku znalazła się notka, że Mielewsczyzna to folwark w powiecie sokólskim, w gminie Trofimówka, należący do Salzmannów, zawierający w sobie 89 dziesięcin ziemi (jedna dziesięcina to 109,252 arów). W 1921 roku w folwarku Mielewsczyzna były dwa domy mieszkalne, w których mieszkało 26 osób. W księdze adresowej z 1930 roku odnotowano, że majątek Mielewsczyzna należący do Sabina Zalcmana ma powierzchnię 89 hektarów. Dwór Zalcmanów stał na majdanie grodziska. Parcelacja majątku</p>	<p>Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm Zdjęcie dworu, stan z 1944 roku, ze zbiorów rodziny Świenc z Rudki.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>

			<p>nastąpiła po 1945 roku. Dwór został rozebrany przez nowego właściciela około roku 1950.</p> <p>Z dawnego dworu ponad poziomem gruntu zachowała się widoczna dolna część ganku. Prace archeologiczne odsłoniły fundamenty dworu.</p>	
42	Grodzisko Dwór	Plansza informacyjna	<p>Zawartość tablicy:</p> <p>Fundamenty dworu.</p> <p>Treść dostępna po sczytaniu kodu QR z planszy/tablicy</p> <p>Fragment artykułu Dariusza Krasnodębskiego i Grzegorza Ryżewskiego, „Dzieje i zabytki Mielewskiej” [w:] „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego”, zeszyt 21, R. 2015,</p> <p>Przed rozpoczęciem badań archeologicznych na powierzchni widoczne były pozostałości ganku budynku. Tworzyła go równa podłoga wraz z jednym schodkiem od strony wschodniej oraz wysoka na ok. 0,5 m podmurówka pod wykonaną z drewna wyższą część ganku. Po usunięciu warstwy humusu ukazały się fundamenty ścian nieistniejącego budynku (zdjęcia: Odsłonięte fundamenty dworu, rysunek: Zarys fundamentów dworu w Mielewskiej – faza III użytkowania majdanu). Na długości ok. 11 m odsłonięto podwaliny pod wschodnią ścianę zewnętrzną. Były to spojone zaprawą wapienną duże nieociosane kamienie polne, których górną część wyrównywał rząd cegieł i mniejsze kamienie. Miąższość zachowanego fundamentu dochodziła miejscami do ok. 0,35 m i pierwotnie w całości znajdował się on poniżej poziomu gruntu. Nie ulega wątpliwości, że w trakcie rozbiórki usunięto z niego 1-2 poziomy cegieł, o czym świadczą ślady widoczne na profilach wykopu oraz zachowany w kilku miejscach pierwotny poziom fundamentów ścian wewnętrznych. Odchodziły one od zewnętrznego muru w kierunku zachodnim, zaś ich głębokość i grubość była mniejsza od tych tworzących zewnętrzny obrys budynku. Część z nich tworzyły ułożone w 2-3 warstwach cegły, część zaś średniej wielkości kamienie polne, od góry obmurowane rzędem cegieł. Wyróżnia się spośród nich jedynie mur 26/5, ułożony prawie w całości z dużych kamieni. W ten sposób zostało utworzonych 5 „pomieszczeń”, z których większe znajdowały się w południowej części budynku, mniejsze zaś na osi wejścia. W ostatnim z nich (ostatnim od strony zachodniej) znajdowała się cementowa podłoga o grubości kilku centymetrów, która została wylana bezpośrednio na pierwotny poziom gruntu. Podwaliny ścian</p>	<p>Wymiary przybliżone tablicy 60x80 cm</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>

			<p>zbudowane zostały na żwirowej podsypce o miąższości kilku centymetrów i obsypane ziemią przemieszaną ze żwirem. Użyte do budowy fundamentów cegły nie były jednakowych wymiarów i często miały nieregularne kształty, były to zatem najprawdopodobniej odrzucone podczas produkcji „odpady”. Wymiary ich wynosiły ok. 26-27 cm x 11-12 x 6-7 cm.</p> <p>Znalezione podczas badań drobne materiały budowlane wskazują, że stojąca tu, przynajmniej w ostatnim okresie użytkowania, zabudowa, przykryta była dachem wykonanym z dachówki ceramicznej. Sam dwór był jednak drewniany, o czym świadczy prawie zupełny brak w wykopach archeologicznych większej ilości cegieł. Potwierdza to także wykonana na początku lat 40. XX w. fotografia, na której widać front domu od strony wschodniej (fotografia: Widok dworu od strony wschodniej, stan z roku 1944 lub 1945. Ze zbiorów rodziny Świenc z Rudki). W przemieszanych nawarstwieniach związanych z destrukcją zabudowy wystąpiły fragmenty białych glazurowanych kafli piecowych oraz żeliwne fajerki, wskazujące na taki właśnie element wyposażenia dworu. Z innych elementów konstrukcyjnych, znalezionych w trakcie badań i związanych z tą fazą użytkowania, wspomnieć można nieliczne zawiasy okienne lub drzwiowe i żelazne gwoździe. Zaskakująco niewielka była także ilość drobnych przedmiotów użytkowych.</p> <p>Stan zachowania nieruchomości elementach architektonicznych, brak śladów spalenizny oraz stosunkowo niewielka liczba znalezisk ruchomych wskazują, że budynek został pozbawiony większości wyposażenia i cenniejszych elementów, a następnie rozebrany.</p>	
	Grodzisko Dwór + majdan	Inscenizacja teatralna	W obrębie szklanej wiaty i majdanu można prowadzić działania teatralne. Jedną z propozycji może być pokazanie sztuki Witkacego „W małym dworku”.	
43	Grodzisko Dwór	Plansza informacyjna	Ganek	Wymiary przybliżone tablicy 30x60 cm Trzy wersje językowe.
44	Grodzisko Dwór	Kamienne płyty na posadzce ruin		

		dworu		
	Grodzisko Dwór	„Wirtualny spacer po obiekcie” Opis dworu	<p>Zwiedzający będą mogli chodzić po fundamentach (nadbudowanych o jedną, dwie warstwy), pomiędzy fundamentami zostaną wysypane drobne kamyki i tłuczeń, tak aby powstała równa powierzchnia umożliwiające poruszanie się po niej (tzw. poziom „0”). Poszczególne pomieszczenia dworu zostaną opisane na kamiennych płytach o wymiarach 50x50 cm (np. kuchnia, salon, przedsionek, alkierz itd.).</p> <p>„Camera obscura” to dwa stanowiska ustawione w południowej części obrysu fundamentów dworu.</p> <p>Na stanowiskach zostaną umieszczone dwie transparentne plansze (poliwęglan), na których zostanie narysowana w formie przypominającej witraż rekonstrukcja dwóch pomieszczeń dworu. Po podniesieniu płyt do pozycji pionowej (odchyleniu ich z pozycji spoczynkowej do pionowej) zwiedzający będą mogli zobaczyć rekonstrukcję wnętrza dworu, z pokazaniem mebli, obrazów etc.)</p>	Trzy wersje językowe kamiennych tablic leżących na poziomie „0”
45	Grodzisko Dwór	Szklane ściany wiaty	Na ścianach zostaną umieszczone naklejki przypominające swoim wyglądem piaskowanie. Zostaną na nich pokazane okna z firanami, donicami, nawet zarysem leżącego kota, lub zarysem klatki z ptaszkiem w środku.	
48	Grodzisko Dwór	„Wirtualny spacer po obiekcie”	<p>Wyświetlanie na szklanych ścianach po zapadnięciu zmroku w ramach magicznej latarni scenek nawiązujących do historii tego miejsca. Ma to być „Wirtualny spacer po obiekcie” – sekwencja ujęć filmowych, animacji przedstawiających zabytki, obiekty wchodzące w skład parku kulturowego. Przewiduje się wyświetlanie do 15 scenek (ujęć), czas trwania, ok. 240 sekund. Ujęcia filmowe mają być łączone z fotografiami archiwalnymi, rysunki i animacjami.</p> <p>Omówienie scen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ujęcie filmowe z lotu ptaka grodziska i folwarku przed przystąpieniem do prac, okres do wykonania zdjęcia – pełna vegetacja roślin od 2 połowy maja do początku lipca. Pokazanie tego miejsca z różnych stron wraz rzeka i polami otaczającymi obiekt. - Wyświetlenie kalendarza lub pokazanie daty rocznej Rok 2017 i początkowo powolna zmiana daty rocznej, na 2016, 2015 i coraz szybsze 	Projektory z odtwarzaczami w obudowie wyświetlające mini scenki na szybach po zapadnięciu zmroku. Uwaga scenariusz zakłada wykonanie prezentacji w dwóch a nawet trzech etapach. W pierwszym etapie wykonanie rysunków zamiast animacji komputerowych (brak środków może nie pozwolić na wykonanie

		<p>cofanie się, aż do roku 1000 naszej ery.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rysunek (lub 2-3 rysunki) z rekonstrukcją założenia obronnego lub wizualizacja pokazująca ten obiekt w X-XII wieku. Na wizualizacji pokazanie pośpieszne wchodzenie ludzi w ubranych w siermiengi, łapcie oraz pędzenie zwierząt inwentarskich przez bramę grodziska. - Wyświetlenie kalendarza lub pokazanie daty rocznej Rok 1000 i początkowo powolna zmiana daty rocznej, na 1010, 1020 i coraz szybsza wzrastająca data roczna, aż do roku 1500 naszej ery. - Rysunek (lub 2-3 rysunki) z rekonstrukcją założenia już bez ostrokołu jako miejsca, które zmieniło swój obronny charakter lub wizualizacja pokazująca ten obiekt w XVI wieku. Pokazanie układu pól z szeroko rozlewającą się rzeką. W wizualizacji pokazanie przebiegów z budowy domów z drewna, pracy na polu ludzi (chłopów) ubranych w stroje z XVI, przejazd lub przejście żołnierzy ubranych w stroje z XVI. - Wyświetlenie kalendarza lub pokazanie daty rocznej Rok 1500 i początkowo powolna zmiana daty rocznej, na 1510, 1520 i coraz szybsza wzrastająca data roczna, aż do roku 1600 naszej ery. - Rysunek (lub 2-3 rysunki) z rekonstrukcją założenia lub wizualizacja pokazująca ten obiekt w XVII wieku. Pokazanie układu pól ze stawem, stawiskiem na rzece, młyn, zabudowania folwarczne, budynek mieszkalny na majdanie grodziska oraz wiatrak. - Wyświetlenie kalendarza lub pokazanie daty rocznej Rok 1650 i początkowo powolna zmiana daty rocznej, na 1660, 1670, i coraz szybsza wzrastająca data roczna, aż do roku 1700 naszej ery. - Pokazanie zniszczenia tego miejsca lub jedynie wykorzystanie zdjęć filmowych spalonego lud dopalającego się drewnianego budynku, który ma symbolizować zniszczenia jakich doznawały kolejne budynki stojące w terenie obecnego parku kulturowego. - Wyświetlenie kalendarza lub pokazanie daty rocznej Rok 1650 i początkowo powolna zmiana daty rocznej, na 1760, 1795, i coraz szybsza wzrastająca data roczna, aż do roku 1850 naszej ery. - Rysunek (lub 2-3 rysunki) z rekonstrukcją założenia lub wizualizacja pokazująca ten obiekt w 2 połowie XIX wieku. Pokazanie układu pól ze stawem, stawiskiem na rzece, młyn, zabudowania folwarczne, budynek mieszkalny (zdjęcie archiwalne dworu) na majdanie grodziska. 	pełnej wersji w pierwszym etapie)
--	--	--	-----------------------------------

			<ul style="list-style-type: none"> - Wyświetlenie kalendarza lub pokazanie daty rocznej Rok 1939, przebitka z filmowych zdjęć z drugiej wojny, sceny bombardowań, palenie zabudowy wiejskiej, przejazd czołgu i zmiana daty rocznej, na 1945, 1795, i coraz szybsza wzrastająca data roczna do roku 1950. - Pokazanie obiektu w stanie zniszczenia. Przejście do zdjęć sprzed adaptacji na potrzeby parku kulturowego, a następnie pokazanie z takich samych ujęć parku kulturowego, pokazanie detalu (np. bramy i wchodzących przez nią ludzi, dzieci i młodzież korzystającą z gier edukacyjnych). - Koniec 	
49	Grodzisko Fundamenty wiatraka z XIX wieku	Plansza informacyjna	Fundamenty wiatraka z XIX wieku.	Wymiary przybliżone tablicy 20x30 cm Trzy wersje językowe.
	Grodzisko Wiatrak		Omówienie: Dostęp do wnętrza wiatraka powinien być ograniczony. Wyższe poziomy wiatraka byłyby pokazane za pomocą „peryskopu”.	Wiatrak przeniesiony z miejscowości Jatwież Duża.
50	Wiatrak	Plansza informacyjna	<p>Treść tablicy: Opis wiatraka. Wiatrak typu holenderskiego. Wiatrak przeniesiony z miejscowości Jatwież Duża. Ma formę charakterystyczną dla tego typu konstrukcji istniejących na tym terenie do lat 60. ubiegłego wieku. Część stała wiatraka o konstrukcji szkieletowej z ośmioma słupami połączonymi z wysokim betonowym fundamentem. Ściany nachylone zbieżnie ku górze i związane oczepem stanowiącym podstawę ruchomej części wiatraka. Słupy konstrukcji nośnej są odeskowane. Wiatrak przykryty jest dachem wielospadowym.</p> <p>Na planszy pokazane są rysunki wiatraka i jego zdjęcia archiwalnej oraz zdjęcia pokazujące przebieg prac konserwatorskich.</p>	<p>Wymiary przybliżone tablicy 60x80 cm Czytanie informacji poprzez kod QR. Trzy wersje językowe.</p>
51	Grodzisko Wiatrak	Kamera umieszczona na szczycie wiatraka	Obraz z kamery umieszczony na dachu wiatraka do obejrzenia na monitorze umieszczonym w podstawie wiatraka. Wielkość monitora nie powinna przekraczać 24 cali.	

52	Grodzisko Wiatrak	Peryskop optyczny	Peryskop do pokazanie II poziomu wiatraka.	Uwaga ten element może być umieszczony w drugim etapie doposażania obiektu. W pierwszej kolejności mają być umieszczone urządzenia multimedialne.
53	Grodzisko Wiatrak	Monitor dotykowy (Infokiosk)	<p>W monitorze mają być zawarte informacje dotyczące wiatraka i młynarstwa (opisy, prezentacje, filmy, etc.) oraz dworu.</p> <p>W ramach prezentacji w monitorze pokazane mają być rysunki wiatraka i jego zdjęcia archiwalne oraz zdjęcia (ewentualnie filmy) pokazujące przebieg prac konserwatorskich. W monitorze należy przewidzieć umieszczenie zakładki, która będzie podglądem z kamery umieszczonej na dachu wiatraka.</p> <p>Zawartości:</p> <p>Zmiany w sposobie bytowania ludzi zmieniły się w epoce neolitu. Neolit oznaczał siadły tryb życia ludzi oraz pozyskiwanie żywności dzięki rolnictwu. Udomowienie zwierząt oraz stosowanie upraw zbóż.</p> <p>Przerób ziarna zbóż na mąkę, kaszę, płatki początkowo dokonywany był na kamieniu z płytką niecką, do której wsypywano ziarno, a następnie rozcierano ręcznie mniejszym dopasowanym kamieniem. Skuteczniejszym sposobem było rozdrabnianie ziarna na mąkę w żarnach a na kaszę w stępach, które najpierw poruszane były ręcznie a później przez zwierzęta, koła wodne, a następnie przez turbiny wodne. Żarna pojawiły się w neolicie w Azji i Egipcie. W Polsce żarna znane były od pocz. I tysiąclecia p.n.e. W XI wieku pojawiły się żarna obrotowe wraz ze stępami nożnymi.</p> <p>Urządzenia te dominowały w polskim przetwórstwie zbóż do połowy XIX w. Zmiany w obróbce zbóż w Europie pojawiły się w XII w. Na Śląsku zbudowano pierwsze młyny wodne w końcu XIII wieku, chociaż młyny były znane w Starożytnym Rzymie w II wieku p.n.e., jednak załamanie cywilizacyjne, jakie miało miejsce w V wieku doprowadziło do zaniechania używania m.in. młynów. Na Pomorzu zbudowano pierwsze wiatraki upowszechnione w innych dzielnicach od XVI w. W końcu XIX w. zaczęły znikać żarna i stępy. Wiatraki w Królestwie Polskim (zabór rosyjski) przetrwały do połowy XX w. Do czasu zelektryfikowania wsi i</p>	<p>Zawartość infokiosku ma składać się od 8 do 12 ekranów. Każda partia tekstu ma być uzupełniona o ilustracje (zdjęcia lub rysunki).</p> <p>Ekran powitalny ma zawierać przekierowanie do jednej z trzech wersji językowych; wejście na daną wersję językową ma być możliwe poprzez skierowanie kursora na symbol (flagę kojarzoną z jedną z trzech wersji: polski, angielski i rosyjski). Hasła uzupełniające mają być dostępne poprzez linki.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>

			<p>wprowadzenia do powszechnego użytku silników elektrycznych oraz śrutowników młyny wodne i wiatraki stanowiły podstawowe narzędzie przemiału zbóż</p> <p>Wiatrak – budowla drewniana, niekiedy murowana, wyposażona w skrzydła poruszane siłą wiatru i napędzające urządzenia. Jest najstarszym silnikiem wiatrowym – przetwarza energię wiatru na energię kinetyczną w ruchu obrotowym. Jest poprzednikiem turbiny wiatrowej, którą czasami również nazywa się wiatrakiem.</p> <p>Znane nam wiatraki wynaleziono w IX wieku we wschodniej Persji , jednak z siły wiatru miano już korzystać wcześniej w Grecji i Indiach , do Europy dotarły pod koniec XII wieku. Pierwsze wiatraki służyły głównie do mielenia zboża, w pierwszej połowie XIV wieku na terenie obecnej Holandii zaczęto używać wiatraków do osuszania polderów. W późniejszych latach pojawiły się wiatraki tartaczne, inne młyny i mieszały pigmenty, rozdrabniały skały na kruszywa, plotły sznury konopne, wyciskały olej, młły tytoń, drewno (na papier), kakao, kawę lub gorczycę (na musztardę). (Rysunki i zdjęcia)</p> <p>Typy wiatraków</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koźlak, wiatrak koźłowy – najstarszy i najprymitywniejszy typ wiatraka europejskiego. Koźłem nazywano podstawę, podtrzymującą słup stanowiący pionową oś, wokół której obracano całą konstrukcję wiatraka wraz z mechanizmem po to, aby jego śmigła, zwane też skrzydłami mogły przyjąć odpowiednie położenie w stosunku do napędzającego je wiatru. (Rysunki i zdjęcia) • Paltrak (podobnie jak koźlak) obracany jest w całości wraz z maszynami na kierunek wiatru. Mechanizm paltraka (maszyna oraz mechanizm obrotu) oraz właściwości mielące (wydajność) są identyczne jak u koźlaka. Paltrak jest jednak konstrukcją solidniejszą i bardziej odporną na silny wiatr. (Rysunki i zdjęcia) • Wiatrak holenderski – typ wiatraka charakteryzujący się nieruchomym, masywnym korpusem (na planie koła lub wieloboku), 	
--	--	--	---	--

			<p>na którym umocowana jest obracana na łożysku bryła dachowa ze śmigłami. Pozwalało to łatwiej dostosować śmigła wiatraka do kierunku wiatru. (Rysunki i zdjęcia)</p> <p>Typy wiatraków</p> <p>Koźlak, wiatrak koźłowy – najstarszy i najprymitywniejszy typ wiatraka europejskiego. Koźłem nazywano podstawę, podtrzymującą słup stanowiący pionową oś, wokół której obracano całą konstrukcję wiatraka wraz z mechanizmem po to, aby jego śmigła, zwane też skrzydłami mogły przyjąć odpowiednie położenie w stosunku do napędzającego je wiatru. Zamiast drewnianego koźła, zwłaszcza od XIX w., stosowano też bardziej wytrzymałe konstrukcje murowane z cegły lub kamienia. (Rysunki i zdjęcia)</p> <p>Paltrak (podobnie jak koźlak) obracany jest w całości wraz z maszynami na kierunek wiatru. Mechanizm paltraka (maszyna oraz mechanizm obrotu) oraz właściwości mielące (wydajność) są identyczne jak u koźlaka. Paltrak jest jednak konstrukcją solidniejszą i bardziej odporną na silny wiatr. Koźlak podparty jest na jednym słupie utrzymywanym przez koziół, dlatego stosunkowo łatwo może być wywrócony a osiowy słup nośny złamany. Paltrak oprócz osi obrotu, dodatkowo opiera się na podłożu całym swoim obwodem, wpuszczonym we wzmocnione żeliwem zagłębienie fundamentu. Obracanie na wiatr wymaga mniejszego wysiłku, gdyż na obwodzie, pod spodem, znajdują się stalowe rolki i istnieje możliwość ich smarowania.</p> <p>Wiatrak holenderski (wiatrak holender, wiatrak wieżyczkowy) – typ wiatraka charakteryzujący się nieruchomym, masywnym korpusem (zwykle murowanym, na planie koła lub wieloboku), na którym umocowana jest obracana na łożysku bryła dachowa ze śmigłami. Pozwalało to łatwiej dostosować śmigła wiatraka do kierunku wiatru.</p> <p>Powstanie pierwszych, pojedynczych wiatraków wieżyczkowych z ruchomą częścią dachową jest datowane na koniec XIV w. Ten typ wiatraka powstał ostatecznie w północnej Holandii. Skonstruował go w XVII wieku Jan Andriasz Leeghwater. W połowie XVIII wieku "holendry" udoskonalone zostały przez szkockiego wynalazcę Andrew Meikle'a. Na czapie umieścił on wiatraczek po przeciwległej stronie w stosunku do dużych skrzydeł. Wiatraczek za pomocą przekładni pałecznych (zębatach wykonanych z</p>	
--	--	--	---	--

			<p>drewna) regulował samoczynnie ustawienie czapy wraz z dużymi śmigłami w stosunku do wiatru. Czapa poruszała się na żeliwnych rolkach posuwających się po żeliwnym pierścieniu umocowanym na nieruchomej części wiatraka. (Rysunki i zdjęcia).</p> <p>Filmy archiwalne możliwe do obejrzenia na monitorze. Filmy z przetwórstwa w folwarku. Filmy mogą być zakupione ze zbiorów Muzeum Etnograficznego np. w Warszawie lub nagrane już przy żarnach ustawionych na majdanie/ Filmy mają być omówione w trzech wersjach językowych.</p>	
54	Grodzisko Wiatrak	Peryskop z fotoramką	<p>W wizjerze peryskopu ma zostać zamontowana fotoramka o wielkości do 12 cali. Do fotoramki zostanie wgrany film Peryskop opisany: tak pracuje wiatrak. Omówienie scen: Na ekranie mają być pokazane urządzenie znajdujące się na wyższych kondygnacjach wiatraka (odsiewacz, młewnik, kamienie młyńskie, szczypce, mechanizm napędowy, transportery). Każde element ma być podpisane w trzech językach.</p>	Fotoramka o wielkości do 12 cali.
55	Grodzisko Wiatrak	Tabliczki	Zestaw tabliczek (kopie lub oryginały) z lat 40.-50. Typu BHP, informujące o działających urządzeniach.	Pozyskanie tabliczek w miarę możliwości.
56	Grodzisko Wiatrak	Plansza informacyjna	Odsiewacz	<p>Wymiary przybliżone tablicy 20x30 cm Trzy wersje językowe.</p>
57	Grodzisko Wiatrak	Plansza informacyjna	Młewnik	<p>Wymiary przybliżone tablicy 20x30 cm Trzy wersje językowe.</p>
58	Grodzisko Wiatrak	Plansza informacyjna	Kamienie młyńskie z koszem zasypowym	<p>Wymiary przybliżone tablicy 20x30 cm Trzy wersje językowe.</p>
59	Grodzisko Wiatrak	Plansza informacyjna	Szczypce	<p>Wymiary przybliżone tablicy 20x30 cm Trzy wersje językowe.</p>
60	Grodzisko Wiatrak	Plansza informacyjna	Mechanizm napędowy	<p>Wymiary przybliżone tablicy 20x30 cm</p>

				Trzy wersje językowe.
61	Grodzisko Wiatrak	Plansza informacyjna	Drewniane transportery	Wymiary przybliżone tablicy 20x30 cm Trzy wersje językowe.
62	Grodzisko Wiatrak	Gra edukacyjna	<p>Gra planszowa pt. "Z wizytą w diabelskim wiatraku". W grze może wziąć udział od jednej do 10 osób.</p> <p>Grę można rozegrać na zewnątrz przed młynem lub w razie niepogody wewnątrz „dworu”. Zawodnicy mają pokonać trasę, która biegnie od podwórza przed młynem, następnie w jego wnętrzu. Wygra ten, kto pierwszy trasę pokona. Po drodze na uczestników czekają różne przygody. Pokonując kolejne przystanki, uczestnicy gry będą mogli zapoznać się z pracą młynarza i działaniem wiatraka.</p> <p>-----</p> <p>Gra planszowa: „Z wizytą w diabelskim wiatraku”. Przed przystąpieniem do gry, poznaj „Baśń o diabelskim wiatraku”.</p> <p>W okolicy stał ma wzgórzu wysoki wiatrak, który należał do pracowitego i dzięki temu zamożnego młynarza. Ludzie mówili, że dostatek młynarza pochodzi od nieczystych mocy, że diabeł pomaga mu w pracy. Młynarza złościły takie słowa. Raz, gdy był sam i nie mógł pracować, bo tego dnia nie wiał nawet najłżejszy wiaterek, a skrzydła wiatraka stały zupełnie nieruchomo, w złości powiedział: -Zgodziłbym się, żeby mi choćby diabeł pomagał, bo ciężko tak samemu pracować.</p> <p>Powiedział to może w złą, a może w dobrą godzinę, bowiem jak na zawołanie zjawił się przed nim diabeł. Był na powierzchni Ziemi po raz pierwszy, a tu nagle trafiła się okazja na zdobycie duszy człowieka, towaru zawsze chętnie widzianego w piekle.</p> <p>Diabeł przedstawił się młynarzowi, ten z kolei wystraszył się nie na żarty. Piekielny gość powiedział: -Mogę pomagać ci w pracy przy młynie przez całe twoje życie, a wiem, że będziesz żył bardzo długo. Jednak po twojej śmierci, zabiorę twoją duszę do piekła. Spiszemy cyrograf, który ty podpiszesz własną krwią i po sprawie, ja będę pracował, a ty możesz odpoczywać.</p> <p>Młynarzowi minął strach, a że był człowiekiem rezolutnym, powiedział:</p>	<p><u>Element „Laboratorium”</u></p> <p>Instrukcja do gry oraz baśń stanowiąca wstęp do gry w załączniku. Plansza do gry o wymiarach 2 x 2 metra. Gra ma być składana. Wielkość jednego pola 66x66 cm. Pól ma być 9. Instrukcja do gry w trzech wersjach językowych.</p>

		<p>-Hola, hola panie diable, możemy zawrzeć taki układ, ale zrobimy to po mojemu. Muszę sprawdzić, czy w ogóle nadajesz się do pracy w młynie.</p> <p>-Dobrze - odpowiedział diabeł – ale niby jak to sprawdzenie ma wyglądać?</p> <p>-Ano, wiatrak nie pracuje, jak nie obracają się jego skrzydła – powiedział młynarz.</p> <p>-Kiedy jeden będzie pracował w środku, we młynie, to drugi będzie dmuchał z całych sił na skrzydła wiatraka na zewnątrz, aby się obracały i napędzały koła młyńskie, które miały ziarno na mąkę.</p> <p>-No dobrze - powiedział diabeł – pokaż mi, jak ty dmuchasz, aby mieć ziarno na mąkę.</p> <p>Młynarz wiedział, że teraz wiatr nie będzie wiał, ale spojrzał w niebo i zobaczył pierwsze oznaki zmiany w pogodzie, na horyzoncie pojawiły się delikatne chmurki, należało tylko odczekać kilka minut.</p> <p>Diabły, jak wiadomo, boją się patrzeć uważnie w Niebo, odkąd zostały z niego strącone, dlatego nie potrafią odczytać z góry żadnych znaków.</p> <p>-Diable – powiedział młynarz- na początek pokażę ci, jak należy pracować w środku wiatraka, a potem zademonstruję, jak trzeba dmuchać na skrzydła.</p> <p>Na początek podpisali cyrograf, w którym zawarto zapis, że wtedy kiedy diabeł będzie dmuchał na skrzydła wiatraka, to młynarz ma pracować w środku, a potem nastąpi zamiana. Mieli pracować równo, jeden pół dnia i drugi pół dnia, a na koniec policzyć, ile worków mąki zmielił jeden i drugi.</p> <p>Młynarz pokazał diabłu, na czym polega praca we młynie. Potem wyszli przed młyn, młynarz nabrał powietrza w płuca i silnie dmuchnął, w tym momencie zaczął też wiać wiatr, o czym młynarz wiedział, bo chmury na niebie wcześniej mu to zapowiedziały.</p> <p>-Widzisz diable, tak to się robi, ale spotkajmy się jutro rano. Ty zaczynasz pierwszy dmuchać na skrzydła, a ja będę pracował w wiatraku, w południe zamienimy się.</p> <p>Następnego znowu był dzień bez najmniejszego wiatru. Diabeł dmuchał z całych sił na skrzydła wiatraka, które żwawo obracały się, a młynarz równie żwawo pracował w środku wiatraka, udało mu się zmieleć dwa tuziny worków ziarna.</p> <p>Potem nastąpiła zmiana. Po kilku godzinach dmuchania diabeł był nieco zmęczony, ale wbiegł do młyna i krzyknął do młynarza, że ten może już</p>	
--	--	---	--

		<p>dmuchać. Młynarz stanął przed młynem i zaczął dmuchać na skrzydła wiatraka, ale wiatr nie wiał, a dmuchanie młynarza mogło co najwyżej zdmuchnąć siewki z dmuchawca, nic się w wiatraku poza diabłem nie poruszyło.</p> <p>Diabeł tylko pokrzykiwał do młynarza, aby dmuchał, a ten mu odkrzykiwał: - No przecież dmucham !</p> <p>Dopiero pod koniec dnia diabeł zrozumiał, że dał się nabrać i nic z jego zakładu z młynarzem nie wyjdzie.</p> <p>Diabeł przegrał i musiał młynarzowi pomagać bez otrzymania zapłaty w postaci duszy.</p> <p>Po śmierci młynarza diabeł chciał wrócić do piekła, ale tam go nie wpuścili, bowiem cały był pokryty białą mąką, a z takim wyglądem na miejsce w piekle nie mógł liczyć.</p> <p>Wrócił więc do wiatraka.</p> <p>Wiatrak stał pusty przez wiele kolejnych lat, bo ludzie opowiadali, że młynarzowi diabeł pomagał, więc lepiej tam dłużej nie przebywać. Z czasem opuszczony młyn popadł w ruinę i pozostał z niego jedynie solidny kamienny fundament.</p> <p>(autor: Maciej Ambrosiewicz).</p> <p>Jeśli już poznałeś „Baśń o diabelskim wiatraku”, to możesz przystąpić do gry. Sprawdź, czy zdołasz pracować w diabelskim wiatraku...Do pokonania masz 36 pól.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aby rozpocząć, trzeba wejść do młyna, kluczem do drzwi jest wyrzucenie kostką jednego lub sześciu oczek. • Trafieś na pole 3. Worek z ziarnem, który chciałeś podnieść, pękł, bo diabeł podrapał go pazurem. Tracisz jedną kolejkę. • Trafieś na pole 5. Zaczął wiać silniejszy wiatr i urządzenia w młynie zaczęły szybciej pracować. Przesuwasz się o 5 pól do przodu. • Trafieś na pole 7. Diabelski ogon wplątał się w tryby młyńskie. Tracisz jedną kolejkę. • Trafieś na pole 10. Diabeł z nudy porysował młyński kamień pazurami, czyli całkiem niechcący naostrzył go, dzięki temu ziarno 	
--	--	--	--

			<p>lepiej ściera na mąkę. Przesuwasz się o 5 pól do przodu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trafiłeś na pole 13. Diabeł podpiłował szczebel w drabinie, który pękł, jak wносиłeś na górę worek ze zbożem, a ty spadłeś i potłukłeś się. Tracisz dwie kolejki. • Trafiłeś na pole 15. Diabła zmęczyły psoty i zasnął. Masz dwa dodatkowe rzuty. • Trafiłeś na pole 18. Przestał wiać wiatr i młyn nie pracuje. Tracisz kolejkę. • Trafiłeś na pole 20. Wieje silny wiatr, dzięki czemu wiatrak pracuje całą mocą. Masz dwa dodatkowe rzuty kostką. • Trafiłeś na pole 23. Diabeł uwiesił się jednego skrzydła wiatraka i wiatrak przestał pracować. Tracisz jedną kolejkę. • Pole 30 – meta. <p>Jeżeli gra spodobała się Wam, możecie ją mieć, skanując kod QR z planszy lub można ją pobrać ze strony internetowej.</p>	
63	Grodziska	Plansza informacyjna Domy na terenie majdanu	<p>Omówienie: pokazanie na planszy, jak mógł wyglądać majdan w czasie funkcjonowania grodu.</p> <p>Zawartość planszy/ Treść tablicy</p> <p>Nie ma pewności, czy na majdanie na przełomie X i XI wieku mogły znajdować się budynki lub inne schronienia dla mieszkańców.</p> <p>Jeżeli jednak tak było, to mogły to domy przysłupowe lub domy z drewnianych bali.</p> <p>Dom przysłupowy ze ścianami plecionymi i uszczelnionymi gliną.</p> <p>Dom z bali.</p> <p>Jama zasobowa to zagłębienie w terenie służące do przechowywania żywności, ziarna itp., rodzaj prymitywnej spiżarni.</p>	Brak danych pozwala snuć jedynie hipotezy. Należy na tym etapie rozważyć umieszczenie takiej informacji.
	Grodzisko Majdan	Makiety	Makieta wykonana z trwałego stopu. Makieta ta może również służyć osobom niewidzącym lub słabowidzącym; osoby te mogłyby ich dotykać, aby uzyskać wiedzę o wyglądzie tego miejsca na przestrzeni wieków.	
64	Grodzisko Majdan	Makieta I	Makieta grodu średniowiecznego pokazująca to miejsce na przełomie X-XI.	Wielkość makiety 100 x 100 cm, przybliżona skala 1 : 250

65	Grodzisko Majdan	Plansza informacyjna Makieta Grodu	Makieta grodziska - stan z przełomu X i XI wieku	Wielkość tabliczki 10x30 cm Trzy wersje językowe.
66	Grodzisko Majdan	Makieta II	Makieta terenu grodziska z wiatrakiem z XVII w.	Wielkość makiety 100 x 100 cm, przybliżona skala 1 : 250
67	Grodzisko Majdan	Plansza informacyjna	Makieta terenu grodziska z wiatrakiem z XVII w.	Wielkość tabliczki 10x30 cm Trzy wersje językowe.
68	Grodzisko Majdan	Makieta III	Makieta terenu grodziska z wiatrakiem z przełomu XIX i XX w.	Wielkość makiety 100 x 100 cm, przybliżona skala 1 : 250
69	Grodzisko Majdan	Plansza informacyjna	Makieta terenu grodziska z wiatrakiem z przełomu XIX i XX w.	Wielkość tabliczki 10x30 cm Trzy wersje językowe.
70	Droga pomiędzy Grodziskiem a folwarkiem Na wysokości bramy wschodniej prowadzącej do grodziska	Słupek milowy NR VI	Na słupku strzałki kierunkowe; jedna wskazuje grodzisko; przy niej napis: Do grodziska; druga ma napis: Do folwarku. Po sczytaniu kodu QR wyświetli się komunikat dotyczący projektu oraz grodzisko z X-XI wieku. Wejście do grodziska prowadzi przez bramę południową.	Czytanie informacji poprzez kodu QR. Trzy wersje językowe.
71	Folwark Wejście prowadzące na teren folwarku	Plansza informacyjna (płyta poliwęglanu z rytym)	Folwark. Zabudowania folwarczne oraz pozostałości fundamentów dworu są materialnym dowodem na funkcjonowanie w Mielewsczyźnie folwarku. Były to duże gospodarstwa rolne nastawione początkowo na produkcję zboża, a z czasem również zaczęły zajmować się hodowlą. Do końca XVIII wieku folwarki były podstawą znaczenia gospodarczego i politycznego szlachty.	Wymiary przybliżone tablicy (płyty) 30x60 cm; tablica umieszczona w dystansie 5 cm od muru. Czytanie informacji poprzez kodu QR. Trzy wersje językowe.

72	Folwark Wejście prowadzące na teren folwarku	Słupek milowy NR VII	<p>Po sczytaniu kodu QR wyświetli się tekst: Folwark. Zabudowania folwarczne oraz pozostałości fundamentów dworu są materialnym dowodem na funkcjonowanie w Mielewsczyźnie folwarku. Były to duże gospodarstwa rolne nastawione początkowo na produkcję zboża, a z czasem również zaczęły zajmować się hodowlą. Do końca XVIII wieku folwarki były podstawą znaczenia gospodarczego i politycznego szlachty.</p> <p>Folwark. Słowo folwark pochodzi z języka niemieckiego od słowa <i>Vorwerk</i>. Folwark to istniejący od XII wieku rodzaj wielkiego gospodarstwa rolnego, a od XIV wieku także rolno-hodowlanego, nastawionego na masową produkcję zboża przeznaczonego na zbył, wykorzystującego pracę pańszczyźnianą chłopów. Pierwsze folwarki i wsie folwarczne powstawały w dobrach kościelnych i klasztornych. Także gospodarstwa sołtyskie miały zbliżony do folwarków charakter. Na rozwój folwarków miało wpływ rosnące zapotrzebowanie na zboże na ziemiach polskich i w zachodniej Europie. Do pracy w folwarkach potrzebna była siła robocza, którą stanowili chłopci. Działania właścicieli folwarków związane z podnoszeniem ich wydajności i ulepszaniem gospodarki folwarcznej polegało przede wszystkim na wzroście wymagań wobec chłopów. W Rzeczpospolitej w XVI wieku wykształciły się dwa typy folwarków: ekspansywne – nastawione na eksport zboża chlebowego (głównie ziemie położone wzdłuż Wisły oraz na Litwie); autonomiczne – nastawione na lokalny zbył produktów rolnych (Wielkopolska i Śląsk). Na przełomie XVII i XVIII wieku doszło do kryzysu gospodarki folwarcznej, wywołanego spadkiem cen produktów rolnych. Nie udało się go właściwie przezwyciężyć mimo powiększania arealu gospodarstw i wymiaru pańszczyzny. Do końca XVIII wieku folwarki były podstawą znaczenia gospodarczego i politycznego szlachty. Po uwłaszczeniu chłopów w połowie XIX wieku miejsce folwarku pańszczyźnianego zajął folwark oparty na najemnej sile roboczej.</p>	<p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>
----	--	----------------------------	--	--

		<p>W Polsce kres gospodarce folwarcznej położył dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 6 września 1944 o reformie rolnej. Gospodarstwa folwarczne zostały rozparcelowane lub utworzono z nich państwowe gospodarstwa rolne.</p> <p>-----</p> <p>W murze okalającym folwark jest wmontowane koło młyńskie. Kształt tego koła został wykorzystany do opracowania logo parku kulturowego. Koło w podobnym kształcie pojawiało się jako element zdobniczy w domach i elementach strojów w tej części Europy na przestrzeni wielu wieków. Rozeta, zwana także gwiazdą heksapetalną była często wykorzystywanym motywem w sztuce ludowej. Nawiązywała do pradawnych symboli Słowian odnoszących się do kultu słońca. Swoją formą przypomina stylizowany kwiat o sześciu symetrycznie rozmieszczonych płatkach, wpisany w okrąg. W budownictwie drewnianym rozeta umieszczana była na nadprożu, bądź sosrębie przez wzgląd na wiarę w magiczne właściwości ochronne strzegące przed złymi mocami. Zwyczaj ten należy zaliczyć do całej gamy obrzędów związanych z budową domostw. Aby ograniczyć się tylko do kilku: podkładanie monet lub podkowy pod fundamenty, aby zapewnić domownikom pomyślność i szczęście, albo kładzenie na węglach miodu lub cukru, aby udobruchać niebezpieczne duchy. Rozety często stosowane były w dekoracji mebli, a także pojawiały się w znakach garncarskich. Wśród słowiańskich symboli solarnych występuje wiele znaków o podobnej, lekko zmodyfikowanej formie pod nazwami kołomir, koło swarżyca, kołowrót.</p> <p>-----</p> <p>Powtórzenie informacji z dworu.</p> <p>W Mielewsczyźnie z dawnego założenia folwarcznego zachowały się fundamenty dworu odkryte na majdanie grodziska oraz zabudowania folwarczne.</p> <p>W spisie z 1890 roku odnotowano, że majątek Mielewsczyzna należał do Karla Salzmana (Zalcamana).</p> <p>W Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego z 1902 roku znalazła się notka, że Mielewsczyzna to folwark w powiecie sokólskim, w gminie</p>	
--	--	---	--

			<p>Trofimówka, należący do Salzmanów, zawierający w sobie 89 dziesięcin ziemi (jedna dziesięcina to 109,252 arów).</p> <p>W 1921 roku w folwarku Mielewsczyzna były dwa domy mieszkalne, w których mieszkało 26 osób.</p> <p>W księdze adresowej z 1930 roku odnotowano, że majątek Mielewsczyzna należący do Sabina Zalcmana ma powierzchnię 89 hektarów.</p> <p>Dwór Zalcmanów stał na majdanie grodziska. Parcelacja majątku nastąpiła po 1945 roku. Dwór został rozebrany przez nowego właściciela około roku 1950.</p> <p>Z dawnego dworu ponad poziomem gruntu zachowała się widoczna dolna część ganku. Prace archeologiczne odsłoniły fundamenty dworu.</p>	
73	Folwark	Plansza informacyjna	<p>Treść tablicy:</p> <p>Folwark</p> <p>Folwarki stanowiły ważny element krajobrazu polskiej wsi do wybuchu drugiej wojny światowej. Pierwsze folwarki zaczęły powstawać w XII wieku. Były to duże gospodarstwa rolne nastawione początkowo na produkcję zboża, a z czasem również zaczęły zajmować się hodowlą. Do końca XVIII wieku folwarki były podstawą znaczenia gospodarczego i politycznego szlachty. Wiek XIX to czas istotnych zmian politycznych, gospodarczych i społecznych. Na ziemiach polskich funkcjonowanie folwarków różniło się zależnie od polityki ekonomicznej danego zaborcy.</p> <p>Folwarki w zaborze rosyjskim i austriackim nastawione były głównie na produkcję zboża. W zaborze pruskim miały one bardziej zróżnicowany charakter, stąd poza zbożem znaczny udział w produkcji miały także rośliny przemysłowe: len, konopie i buraki cukrowe.</p>	<p>Wymiary przybliżone tablicy (płyty) 30x60 cm; tablica umieszczona w dystansie 5 cm od muru. Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>
74	Folwark Stodoła	Plansza informacyjna	<p>Treść tablicy:</p> <p>Stodoła została zbudowana w drugiej połowie XIX wieku. Służyła do przechowania słomy i siana.</p> <p>Stodoły zwykle ustawiano w pewnym oddaleniu od innych budynków gospodarskich w obawie przed pożarem.</p> <p>Obiekt jest zbudowany z kamienia polnego i drewna, przykryty dachem dwuspadowym z pokryciem z trzciny.</p>	<p>Wymiary przybliżone tablicy (płyty) 20x30 cm; tablica umieszczona w dystansie 5 cm od muru. Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p>

				Trzy wersje językowe.
75	Folwark dziedziniec	Słupek miłowy NR VIII	<p>Po sczytaniu kodu QR wyświetli się tekst: Ważnym elementem folwarku był młyn wodny. Młyny wodne mielące ziarna zbóż na mąkę i kaszę na ziemiach polskich pojawiły się w XII wieku. Szacuje się, że na początku XIV wieku było ich około tysiąca. Napędem młyna było koło wodne początkowo podsiębierne a następnie nadsiębierne trzykrotnie sprawniejsze od poprzedniego, ale wymagające budowy specjalnych ujęć wodnych. Napęd z kół wodnych przenoszony był przy pomocy wału i przekładni na kamienie młyńskie służące do rozdrabniania ziarna. Kamienie młyńskie miały kształt płaskich walców średnicy 0,8-1,5 m i wysokich na 15-20 cm. Kamień dolny, zwany leżakiem, był nieruchomy, natomiast górny, zwany biegunem, był mocowany na pionowym obracającym się wale (wrzecionie) z otworem w środku, przez który wsypywało się ziarno pomiędzy płaszczyzny trące kamienie z wykutymi w nich wgłębieniami. Od XIX wieku następował zasadniczy postęp w związku z wprowadzeniem maszyny parowej a następnie silników spalinowych i mlewników z walcami stalowymi. Młyn taki składa się z czyszczalni, mlewnika oraz urządzeń do oddzielania od mąki <u>lub kaszy części otrębiastych przez odsiewanie (odsiewacz, pytel) i odwieranie (wialnie kaszkowe i miałowe).</u> (http://www.laliny.hekko24.pl/index.php?adres=prz-zb.htm)</p> <p>-----</p> <p>Inwentarz z 1786 roku, opisujący zabudowania należące do dworu kluczowego w Kumiale, zawierał następujący zapis: <i>Młyn milewszczański na plancie nowej podmurowany, gontami kryty, mający w sobie drzwi dwoje na zawiasach, podłoga z tarcic, okien podbitych 3, kół wodnych dwie, palczastych dwie, wałów 2 na wałach ref 11, sopłów 4, wrzecion dwie, sześcierni dwie, na sześcierniach ref 4, paprzycdwie, panewek dwie, kamieni 4, w kaminia ref dwie, wałek pytłowy okuty 1, korców 2, skrzyni dwie, przy skrzyniach szafarnia do zboża okuta jedna, miarka jedna, zamek wiszący 1, winda jedna, lina jedna, wał 1, na wale ref dwie, sopłów 2. Wchodząc do budynku mieszkalnego drzwi na zawiasach z klamką, podłoga z tarcic, okien z okuciami potłuczonych dwie, piec z kafel szarych z kominkiem, druga</i></p>	<p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Trzy wersje językowe.</p>

			<p>izdebka z kominkiem, kuchnia murowana, komin nad dach wyprowadzony, alkierzyków 2. Drzwi na zawiasach dwoje, okien dwoje.</p> <p>Tartak milewsczański, pruskim wiązaniem gontami kryty, tarciami w części kozuchowany, mający w sobie koło wodne z wałami, na wale ref 6, sopłów 2, koło palczaste duże jedno, w nim klamrów 24, szworników 56. Klamerek małych 90, kół sosnowych na jednym wale 2, ref 12, korbów dwie, szworników ośm, kół do dyszli 2, na dyszlach capów 7, ref 17, do kop uchów 4, do uch szworników 12, na górze kół palczastych dwie, na wałach ref 16, szworników 8, sopłów 4, kół żelaznych dwie, Wałów 2, ref 4, klamerek 4, na ramionach klamerek ośm, probojów 2, pił ośm, na wałkach dwudziestu ośmiu, do cewów ref 4, sopłów 4, korbów do nakręcania kół żelaznych 2, klucz żelazny 1, klamrów do drzew 10, napilników 2, młot żelazny 1, pił poprzecznych 5, nitów do pił ośm, windów dwie, lin dwie, sopłów 4, ref 4, 4 wodców, od cambrów 2, kołek bursowanych 3, kół palczastych 3, wodne jedno.</p> <p>Karczma milewsczańska, słomą kryta, reperacji potrzebująca, przy niej sień mała której wrót prostych i kominek z gliny ulepiony, nad dach wyprowadzony. Z tej izby komora mająca drzwi na biegunie i okno proste jedno. Browar dranicami kryty, wrota do niego na biegunie.</p> <p>(Ze zbiorów: Narodowe Archiwum Republiki Białoruś w Mińsku, F. 1928, op. 1, nr 72 k. 147-147v.; zacytowane z artykułu Dariusza Krasnodębskiego i Grzegorza Ryżewskiego, „Dzieje i zabytki Mielewsczyzny” [w:] „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego”, zeszyt 21, R. 2015).</p>	
	Mur z kołem młyńskim	Koła młyńskie	Oryginalny artefakt wmurowany w mur okalający folwark.	<p>Mur, którego elementem jest koło młyńskie wymaga zabiegów konserwatorskich. Uzupełnienie ubytków zaprawy, uszczelnienie korony muru przed penetracją przez wody opadowe. Uwaga! Należy unikać stosowanie mocnej</p>

				zaprawy cementowej. Zastosowanie zaprawy cementowej może przyspieszyć destrukcję zaprawy wapiennej. Którą spojono elementy kamienne ogrodzenia.
76	Folwark koło młyńskie	Plansza informacyjna	Tablica z poliwęglanu umieszczona na murze folwarku przy kole młyńskim (od strony drogi); na tablicy ryt z tekstem: Koła młyńskie pochodzące najprawdopodobniej z młyna wodnego, który napędzała woda spiętrzona na rzece Kumiałce. Koło młyńskie zostało wykorzystane do logo parku kulturowego.	Wymiary przybliżone tablicy (płyty) 20x30 cm; tablica umieszczona w dystansie 5 cm od muru. Trzy wersje językowe.
77	Folwark koło młyńskie	Plansza informacyjna	Pory roku. Tablica skorelowana z blakierami umieszczonymi na drzwiach piwnicy. Na tablicy będzie można obserwować ruch Słońca, którego odbite przez blakiery umieszczone na drzwiach piwnicy.	<u>Element „Laboratorium”</u>
78	Folwark koło młyńskie	Plansza informacyjna	Spojrzenie w przeszłość. Tablica skorelowana z pamiątkowym obeliskiem ustawionym w pobliżu piwnicy. Światło odbite przez blakier będzie trafiało do otworu w kole młyńskim, które jest wmurowane w kamienne ogrodzenie, a następnie oświetlało części tablicy oznaczone następująco: Początek wiosny – rozpoczynają się prace w polu. Lato – czas żniw Jesień – czas zbiorów. W miarę możliwości można będzie na tablicy umieścić daty przesilenia zima-wiosna, wiosna-lato i lato-jesień. Konieczne jest jednak dokonanie obserwacji w terenie już po zamieszczeniu tablicy i blakierów.	<u>Element „Laboratorium”</u>
79	Folwark/obora stodoła	Monitor dotykowy (Infokiosk)	Zwierający informacje z pkt.71-86. Informacje opracowane w formie prezentacji z fotografiami i filmami (filmy dot. tkactwa, garncarstwa). Materiały ilustracyjne i filmowe powinny być sukcesywnie uzupełniane już trakcie działania obiektu. Film połączony z fotografiami; czas trwania ok. 200 sekund. Film i prezentacje mają pokazywać czynności wykonywane w polu i obejściu metodami i narzędziami tradycyjnymi (bez maszyn napędzanych silnikami	

			<p>spalinowymi lub elektrycznymi).</p> <p>Omówienie scen (zawartości):</p> <p>Pokazanie prac polnych takie jak oranie pola za pomocą konia, Cięcie słomy lub roślin zielonych za pomocą ręcznej sieczkarni, praca kieratu, ścianie trawy lub zboża za pomocą kosy i ewentualnie za pomocą sierpa, zbieranie ziemniaków ręcznie z pola, karmienie zwierząt gospodarskich w małej oborze lub chlewie, dojenie ręczne krów. Każda scena ma być opisana w trzech wersjach językowych.</p>	
80	Folwark Obora/stodoła	Ekspонат krosno	Krosno tkackie	
81	Folwark stodoła	Plansza informacyjna	<p>Treść tablicy:</p> <p>Przetwórstwo lnu i wełny</p> <p>Do zajęć domowych, wykonywanych powszechnie przez kobiety wiejskie, należała obróbka lnu, konopi i wełny oraz tkactwo. Włókno lniane wykorzystywano głównie do wyrobu odzieży i pościeli, konopne do wyrobu powrozów i worków, natomiast z wełny wyrabiano swetry i kilimy, rękawice, skarpety itp. Obróbka lnu i konopi była procesem pracochłonnym i długotrwałym.</p> <p>Treść dostępna po sczytaniu kodu QR z planszy/tablicy</p> <p>Przetwórstwo lnu i wełny</p> <p>Do zajęć domowych, wykonywanych powszechnie przez kobiety wiejskie, należała obróbka lnu, konopi i wełny oraz tkactwo. Włókno lniane wykorzystywano głównie do wyrobu odzieży i pościeli, konopne do wyrobu powrozów i worków, natomiast z wełny wyrabiano swetry i kilimy. Obróbka lnu i konopi była procesem pracochłonnym i długotrwałym.</p> <p>Po wyrwaniu roślin garście rozścielano na lnisku celem wysuszenia, a następnie zbierano w pęki i obijano obijakami, oddzielając torebki nasienne od słomy, którą następnie moczone przez zatopienie w wodzie związanych ze sobą pęków obciążonych kamieniami. Moczenie trwało około dwóch tygodni. Innym sposobem było roszenie poprzez rozścielanie na łąkach. Kiedy włókno odchodziło od słomy, wysuszoną słomę poddawano</p>	<p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p> <p>Filmy do zakupu np. w Muzeum Etnograficznym w Warszawie</p>

		<p>procesowi międlenia przy pomocy międlicy i cierlicy, celem oddzielenia włókna od zdrewniałej łądy. Następnie usuwano z włókna paździerz, które wytrzepywano w rękach trzepaczkami a później trzepakiem kołowym.</p> <p>Oczyszczone z paździerzy włókno poddawano dwukrotnemu czesaniu na grzebieniach o różnej gęstości. Odpady z pierwszego czesania (pakuły) wykorzystywano do wyrobu worków, z drugiego czesania - do wyrobu prześcieradeł i kałesonów, z pozostałego włókna wyrabiano koszule i obrusy.</p> <p>Obróbka wełny polegała jedynie na praniu i gręplowaniu, czyli rozczesywaniu na gręplarniach zestrzyżonej wełny. Rozdrobnione runo wełny rzucało się na taśmę przesuwającą się na wałkach, z których była pobierana przez główny bęben szczotkowy i rozczesywana przez małe wałki szczotkowe maszyny (zwrotnik i zgrzebnik) a jednocześnie usuwane były zanieczyszczenia. Rozczesana na pojedyncze włókna wełna nawijana była w postaci luźnej taśmy na wałek odbiorczy zgrzeblarki. Produkcja przędzy i tkanin z włókna lnianego, konopnego i owczego odbywała się przy pomocy tych samych narzędzi. Pierwotnie przędzę przędzono wyłącznie na przęślicy i wrzecionie. Na przęślicę nakładano włókno przymocowane sznurkiem "kądziel", z którego prządka jedną ręką wyciągała pasemka lnu, a drugą ręką obracając wrzeciono skręcała je w nić, a gdy nić była długa na wyciągnięcie ręki nawijała ją na wrzeciono. Wynalezienie kołowrotka znacznie usprawniło pracę, teraz on skręcał pasemka włókna w nić i jednocześnie nawijał na szpulę. Wyprodukowaną przędzę ze szpul nawijano na ręczne motowidła, nici liczono i odpowiednią ich ilość (pasma) przewiązywano sznureczkiem. Wyprane i wysuszone motki zakładano na wijaki poziome lub pionowe, z których na szpulaku przewijano nici na szpule. Część z nich przeznaczano na przygotowanie osnowy (postaw), część na wątek.</p> <p>Na podstawie http://www.laliny.hekko24.pl/index.php?adres=prz-ln.htm Uwaga ww. tekst można zastąpić innym związanym z tkactwem korycińskim.</p> <p>-----</p> <p>Len (<i>Linum</i>) pochodzi prawdopodobnie z obszarów śródziemnomorskich. Jest rośliną o ponad 7000-letniej historii, która jako pierwsza była</p>	
--	--	---	--

		<p>uprawiana na plon. Początkowo wykorzystywana do produkcji tekstylnych włókien, płócien do zawijania mumii czy żagli do łodzi. Z czasem odkryto jej właściwości lecznicze i zaczęto stosować na dolegliwości układu pokarmowego, a nawet dokuczliwy kaszel. Płótno lniane, charakteryzujące się dobrą chłonnością i przewiewnością, służy od dawna do opatrywania ran. Na świecie występuje około 200 gatunków lnu, należących do rodziny Inowatych. Najpowszechniej uprawianym gatunkiem jest len zwyczajny (<i>Linum usitatissimum</i>).</p> <p>Charakterystyka</p> <p>Len zwyczajny jest rośliną jednoroczną, uprawianą na rabatach lub dwuletnią byliną, zdobiącą ogród skalny. Maksymalna wysokość, jaką osiąga ta roślina, to 1,2 m, a jej rozpiętość szerokościowa wynosi 30–60 cm.</p> <p>Roślina zakwita w czerwcu i sierpniu na kolor błękitny, w odcieniach od jasnoniebieskiego po białawy. Kwiaty lnu mają kształt kubkowaty lub lejkowaty i osadzone są na długich, cienkich łodygach, z woskowatym nalotem. Listki są podługne i lancetowate, a ich długość nie przekracza 3 cm. Kwiaty zamykają się wczesnym popołudniem oraz w pochmurne dni i są krótkowieczne, ale dzięki szybkiemu zastępowaniu ich przez nowe, roślina kwitnie przez wiele tygodni.</p> <p>Uprawa</p> <p>Najlepszym podłożem do uprawy lnu jest żyzna (najlepiej torfowa lub próchniczna), dobrze przepuszczalna gleba oraz słoneczne i osłonięte miejsce. Nasiona bylin wysiewa się pod szkłem jesienią lub pod koniec zimy albo ukorzenia sadzonki na początku lub w połowie lata. Nasiona roślin jednorocznych zaś wysiewa się wiosną wprost na miejsce stałe, pamiętając, aby nasiona nie były umieszczone zbyt gęsto. Roślina wschodzi w przeciągu 4–14 dni, co uwarunkowane jest wilgotnością gleby i temperaturą powietrza.</p> <p>Len nie lubi przesadzania, dlatego najlepiej wysiewać go bezpośrednio do gruntu. Jest rośliną odporną na niskie temperatury, znosi przymrozki nawet do -4°C. Jej kiełkowanie rozpoczyna się już przy +4°C, dlatego do jej rozwoju wymagana jest niezbyt wysoka temperatura, ale za to wysoka wilgotność powietrza. Zwiększona ilość opadów na przełomie maja i czerwca wzmaga intensywniejszy w tym okresie wzrost rośliny. Uprawiając</p>	
--	--	---	--

			len w celu uzyskania plonu, należy pamiętać o regularnym odchwaszczaniu go, aby wieloletnie chwasty nie zagłuszyły rośliny. http://budujesz.info/porady_serwisu/porada/ogrod-sroziemnomorski.html	
82	Folwark Obora/stodoła	Ekspozyty	<p>Narzędzia do obróbki lnu i wełny</p> <p>-----</p> <p>Informacje uzupełniające dla potrzeb pozyskania ekspozytów</p> <p>Wyposażenie sali dotyczące lnu: międlice, cierlice, klepacze, szczotki, kulasy</p> <p>Do obróbki lnu stosowano:</p> <p>Międlice, które służyły do łamania zdrewnianych łodyg dla łatwiejszego oddzielenia włókna. Miały one formę drewnianych nożyc, składających się z dwóch części: dolnej, w której wycięta była podłużna szpara i górnej, w kształcie drewnianego miecza.</p> <p>Cierlice zbudowane podobnie, posiadające jedynie dwudzielny miecz służący do czyszczenia i prostowania włókna.</p> <p>Klepacze, kijanki używane do ubijania lnu. Drewniane deski z nacięciem u góry osadzone w grubym kłocu do klepania lnu w celu usunięcia resztek paździerzy. Kijanki - deseczki z rączką.</p> <p>Szczotki podwójne służyły do czesania włókna lnianego i konopnego przeznaczonego na wyrób cienkiej przędzy - bywało, że czesano dwu, a nawet trzykrotnie. Pierwsze czesanie lnu odbywało się na rzadszej, a kończono na najgęściejszej szczotce. Stosowano również szczotki umocowywane na stołku lub specjalnej podstawie. Szczotka z żelaznymi zębami; część pracująca miała formę kwadratową lub okrągłą. Po czesaniu włókna z konopi, dzielono je na dwa gatunki: cienki i gorszy. Z cienkiego robiono lejce do uprząży, sznury, liny, powrozy, płótno workowe.</p> <p>Kulasy prymitywne narzędzia drewniane wykonane z naturalnie rozgałęzionego kawałka drewna, najczęściej jałowcowego, używane do kręcenia sznurów.</p> <p>Jako wyposażenie dot. wełny: nożyce, grępla, kadziel.</p> <p>Nożyce do strzyżenia owiec zamawiane były u miejscowego kowala lub</p>	Czytanie informacji poprzez kodu QR.

		<p>kupowane na targu. Obciążona wełna zwana runem poddawana była rozskubaniu, a następnie wyczesywana na grzebieniach i szczotkach w rodzaju zgrzebeł. Później poddawano ją gręplowaniu.</p> <p>Grępla domowa do wełny jest to rodzaj parzystego zgrzebła z nabitymi w skórę licznymi żelaznymi haczykami. Do przędzenia włókna roślinnego i zwierzęcego służyło wrzeciono, zrobione z kawałka wydłużonego drewna, zwężające się ku górze; na dole zaopatrywano go w przęślik (kamienny, gliniany, drewniany). Wrzeciono do lnianego włókna wyposażone były w przęślicę. Były w użytku przęślice krążkowe i małe łopatkowe, które prządki zatykały sobie za pas; później przytwierdzano je do ramienia kołowrotka.</p> <p>Kądział przymocowuje się sznurem do przęślicy łopatkowej, a na nią nasadza krążek. Przędzenie: prządka lewą ręką wyciągała z kądzieli pasemka włókna i dla lepszego skręcania nici zwilżała je śliną (w trakcie przędzenia piła sok z kapusty lub jadła suszone śliwki), prawą ręką wprowadzała w ruch wrzeciono.</p> <p>Jako wyposażenie dot. przedzenia: kołowrotek, drabka Przędzenie: Obciążone przęślikiem wrzeciono skręcało włókno w nić i stopniowo opadało ku dołowi. Następnie nawijano gotową nić na wrzeciono. Dopiero w drugiej połowie XIX wieku upowszechniły się kołowrotki, których częścią składową była przęślica łopatkowa.</p> <p>Przędzę z wrzeciona lub kołowrotka przewijano na snowadła ręczne (widełkowe, dwułożyskowe) i stojakowe. W czasie motania przędzy na motowidło liczono poszczególne nici i określoną ich liczbę przewiązywano sznureczkiem. Przędzę z motków zwijano na kłębki za pomocą wijków; był to najprostszy sposób przygotowania przędzy na osnowę.</p> <p>Najstarszym sposobem przygotowania osnowy jest snucie jej na kołkach zatkniętych w ziemię lub w ścianę. Znacznie wygodniejszy jest sposób snucia na snowadłach ramowych, które zbudowane są z dwóch prostokątnych ram skrzyżowanych i ustawionych pionowo na osi długości około 2 m. Ramy obracają się na ruchomym drążku. Jeden koniec umieszczony w otworze deski przy podłodze, drugi w uchwycie przy belce sufitu. Do snucia potrzebne były jeszcze dwa narzędzia: drabka i deska</p>	
--	--	---	--

			<p>z dziurkami.</p> <p>Drabka - to stojące narzędzie podobne do drabiny, ale z drucianymi wkładanymi szczeblami, na których łatwo było umieszczać szpulki z nićmi. Ze szpulek nici szły przez deseczkę z otworkami, których musiało być tyle co szpulek. Snucie było jedną z najtrudniejszych czynności podczas przygotowania przędzy do tkania. Końcowy etap obróbki włókna stanowiło tkanie.</p>	
83	Folwark	Gra edukacyjna	<p>Przetwórstwo lnu.</p> <p>Jak to ze lnem było, nawiązanie do utworu Marii Konopnickiej.</p> <p>Gra planszowa. W grze może wziąć udział od jednej do 10 osób.</p> <p>Plansza do gry o wymiarach 2 x 2 metra.</p> <p>Gra planszowa. Jak to ze lnem było...</p> <p>W grze mogą wziąć udział od jednej do 10 osób. Plansza do gry o wymiarach 2 x 2 metra.</p> <p>Kostka do gry (duża, 5x5x5 cm) i 10 różnokolorowych pionków.</p> <p>W czasie gry uczestnicy mają towarzyszyć małemu nasionku lnu od momentu zasiewu, poprzez jego wzrost w dorodną roślinę, przeróbkę łodyg we włókna, a potem zrobienie z nich przędzy, utkanie z przędzy tkaniny, aż wreszcie zrobienie z tej tkaniny koszuli.</p> <p>Okres wegetacji lnu od zasiania do zbiorów trwa od 90 do 120 dni. Uzyskanie z rośliny włókien to kilka kolejnych tygodni pracy. Potem jest nieco łatwiej, zrobienie przędzy, utkanie z tej przędzy sztuki płótna może też zabrać kilka kolejnych tygodni. Uszycie koszuli wymaga wtedy jedynie kilku dni.</p> <p>W naszej grze trzeba pokonać 30 pól. Można sobie wyobrazić czas potrzebny od zasiania lnu do zrobienia koszuli, pokonując kolejne pola</p>	<p><u>Element „Laboratorium”</u></p> <p>Do wykorzystania karty pracy na lekcje adresowane do uczniów klasy III *</p> <p>Instrukcja do gry oraz tekst baśni Marii Konopnickiej „Jak to ze lnem było” zamieszczona w załączniku.</p>

		<p>naszej gry. Jedno pole to co najmniej jeden tydzień. Wygrywa ten, kto pierwszy dotrze do pola 30.</p> <p>Aby rozpocząć, musisz wyrzucić kostką jedno lub sześć oczek.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pole 3. Panuje susza i len po zasianiu nie wschodzi. Czekasz jedną kolejkę. • Pole 5. Len rośnie szybko. Możesz przesunąć się o 6 pól. • Pole 8. Stado kóz uciekło z zagrody i zjadło twój len, wracasz na pole nr 1. • Pole 10. Len okwitł i nadaje się do zerwania. Przesuwasz się na pole 16. • Pole 13. Ciągłe padają deszcze i len słabo schnie. Tracisz jedną kolejkę. • Pole 16. Musisz namoczyć len. Zbudowałeś stawisko (zaporę) na strumieniu, w którym jest dużo wody. Len może dobrze namoknąć. Masz dodatkowy rzut kostką. • Pole 18. Staw, który zbudowałeś do namoczenia lnu, wysechł. Cofasz się na pole 14. • Pole 23. Teraz musisz popracować przy międleniu lnu (międlenie polega na łamaniu sztywnych łodyg lnu, aby uzyskać włókna). Praca poszła ci bardzo sprawnie. Możesz raz jeszcze rzucić kostką. • Pole 25. Przyszedł czas, aby wycesać włókna lnu za pomocą specjalnego grzebienia, niestety, kilka zębów wyłamało się i musisz grzebień naprawić. Tracisz kolejkę. • Pole 27. Masz sporo włókien do zrobienia przędzy, dzięki temu będzie można utkać więcej lnianego płótna. • Pole 29. W czasie tkania warsztat tkacki zepsuł się i musisz go naprawić. Cofasz się na pole 28. • Pole 30. Masz nową lnianą koszulę. <p>-----</p> <p>Warto też przeczytać baśń Marii Konopnickiej pt. „Jak to ze lnem było”. Tekst baśni do umieszczenia bezpośrednio na odwrocie planszy lub w</p>	
--	--	--	--

		<p>formie wydruku na trwałym materiale w formacie A3 (ten element do rozważenia, podobnie jak wykorzystanie karty pracy ze strony:</p> <p>http://projekt.noweskalmierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/Jak_to_ze_Inem_bywa%C5%82o-1.pdf)</p> <hr/> <p>—</p> <p>Baśń:</p> <p>Maria Konopnicka, <i>Jak to ze Inem było</i></p> <p>Był raz król taki, co miał wielkie królestwo, wszelkiego dobra i bogactwa pełne, tylko że w nim złota nie było.</p> <p>Pola tam były wielkie, sady śliczne, od grusz, od jabłoni czerwieniejące z dala, po lasach zwierzyny huk, w ziemi żelaza dość, na powietrzu ptactwo takie, że co jedno odleci, to drugie przyleci, bydła, koni, owiec stada okrutne, nieprzerachowane, po rzekach ryby jakie tylko, i małe, i duże, kwiecie też po łąkach mnóstwo dla królewiatek małych, co jedno przekwitnie, to drugie zakwita. Ot, wszelkiej rozkoszy moc wielka! Miasta też były w tym królestwie znaczne i wojska duże po zamkach, po wieżach mocnych, i ludu po wsiach dość. Ale król niczym się nie cieszył, tylko ciągle markotny był, że złota nie ma w jego państwie.</p> <p>— Cóż mi po tym zbożu — mówił — albo i po tych lasach, i po tych rybach w rzece, i po tych stadach wielkich, kiedy ja to wszystko muszę het precz wywozić do moich sąsiadów za złoto, bo go u mnie ni ma. Żeby tu u mnie złoto było, cały lud mój by się ubogacił.</p> <p>Lud jego biedny po wsiach skórąmi się odziewał i koszuli na grzbiecie me miał, a dopiero sami bogacze z miasta musieli w dalekie kraje posyłać po materie drogie, po jedwabie na ubiory swoje.</p> <p>— Bylem tylko złoto miał — mówił król — to mi już niczego nie braknie i memu ludowi.</p> <p>Tak wyszedł raz sobie na drogę i chodzi w zamyśleniu wielkim, a drogą kupcy jadą. Jak też zobaczyli króla, tak zaraz mu pokłon oddali, towary rozwiązują i pytają, czy czego nie trzeba. Król pokłon przyjął grzecznie,</p>	
--	--	--	--

		<p>towary obejrzał, głową pokręcił i mówi:</p> <p>— Na nic mi te wasze towary, bo mi tylko jednej rzeczy potrzeba. Więc zaraz się dopytywać zaczęli, czego.</p> <p>— Potrzeba mi złota — mówi król — żeby u mnie w ziemi było, żebym je dobywać mógł i cały mój lud zbogacił, i siebie.</p> <p>Zafrasowali się kupcy, bo tej woli królewskiej nie mogli uczynić, i zamilkli. A był między mmi staruszek jeden, jako ten gołąb siwiutki, z brodą po pas, w bieli cały odziany i bardzo mądry. Ten, widząc frasunek swoich towarzyszków i króla, pragnącego złota dla ubogiego narodu, co koszuli na grzbiecie nie ma, pomyślał, wystąpił naprzód i rzekł:</p> <p>— Królu, panie! Mam-ci ja takie siemię w mieszku, co jak je wiosną posieją w polu, to złoto ci z niego się urodzi.</p> <p>I zdjął ze swego wielbłąda troki, i wyjął z nich spory mieszek, i przed królem postawiwszy, rozwiązał. Król bardzo się zadziwił, że takie ziarno na świecie jest, co z niego złoto wyrasta. Onemu kupcowi sygnet piękny dał i choć ten mieszek był ciężki, sam go do zamku swego poniósł. Nazajutrz dał wiedzieć w całym państwie, jako w ten a w ten dzień król sam będzie w polu takie ziarno siał, co z niego wyrośnie złoto.</p> <p>Zadziwował się naród cały na taką nowinę, zbiegli się wszyscy na ono pole patrzeć, jak też to cudowne ziarno wygląda. Matki prowadziły dzieci, synowie — ojców starych i zeszła się ludu wielka, wielka moc. Aż król wyjechał na siwym koniu w bisior drogi ubranym, z muzyką, z trębaczami i z dworem całym, a za nim sam skarbnik królewski mieszek z ziarnem niósł pod baldachimem z karmazynu, co go czterech pacholców królewskich trzymało. Kiedy wszyscy na skraju pola stanęli, król koronę z głowy zdjął, że to niby prosty siewacz na swej roli staje, i wzięwszy od skarbnika mieszek wzdłuż bruzdy pięknie wyciągniętej poszedł, czerpiąc z mieszka ręką ono ziarno cudowne i rzucając je w świeżo zaoraną, czarną, pulchną ziemię. A tu zaraz za królem brony szły, co je najpierwsi panowie w onym królestwie prowadzili i ten posiew bronowali, jak zwykle żyto albo i pszenicę, albo insze jakie ziarno. Kiedy już pole zasiane było i zabronowane, król koronę znów na głowę włożył i wrócił z wielką paradą na zamek swój, z dworzanami swymi i z muzyką, i z trąbami, i z wielką uciechą, że takie pole złota zasianego ma. Minał dzionek, minął drugi, król ciągle z okna w ono pole pogląda, czy złoto nie rośnie, ale nic. Aż jednego</p>	
--	--	---	--

		<p>dnia uderzył deszcz ciepły z nieba i słońko po nim przygrzało. Patrzy król, a tu na calusieńkim polu cośi jakby ze ziemi na wierzch się parło. Uradował się bardzo.</p> <p>— Oho! — mówi. — Nie zazna teraz mój naród biedy, jak mi się to złoto urodzi. Pole nie takie zasieję na przyszłą wiosnę, ale dziesięć razy większe.</p> <p>I chodzi sobie wesół po komnatach, pieśni sobie śpiewać każe, sztuki różne pokazywać — taki rad.</p> <p>— Nie będę — mówi — patrzeć choć z tydzień w pole, aż zażółknieje złoto, żeby oczy moje uciechę miały.</p> <p>Przeszedł tydzień. Patrzy król, a tu zamiast żółtego złota na calusieńkim polu śliczna zieloność, jakoby murawa, tak żdźbło przy żdźble weszło i do słońca w górę idzie. Zdziwił się bardzo w sobie i mówi:</p> <p>— Myślałem, że od razu żółte złoto rósć będzie, a tu zieleń taka.</p> <p>Ale nic... czeka. Czekał tydzień, czekał dwa, powyrastały łodyżki równiutkie jedna przy drugiej, jak to wojsko wielkie. Już się i pączki pozwijały, już i ku kwitnieniu się ma. A co kto przejdzie, to się dziwuje, że to złoto tak rośnie, jakby jakie zwyczajne ziele. Dworacy kręcą głowami, cośi szepcą, cośi między sobą radzą. Król patrzy, twarz pogodną zrobił i mówi:</p> <p>— Nic to! Pewno się w kwitnieniu ono złoto okaże złotym kwiatem.</p> <p>Jednego ranka pojrzy, aż tu pole jak długie i szerokie niebieszczy się tak, jak to niebo nad ziemią. Kwiatuszek koło kwiatuszka na łodyżce sterczy, aż się w oczach modro od tego robi, jakby w wodę patrzył. Zdziwił się król, wąsa szarpnął, iż tak złoto ono modro kwitnie, cały dzień frasobliwie po komnatach chodził, wieczery jeść nie mógł i markotny spać się układał. Aż rankiem uderzył się w czoło i mówi:</p> <p>— O, ja głupi! Wszakże to nie kwiat, ale nasienie będzie samo złoto! Czego żem się wczoraj frasował?</p> <p>I począł dobrej myśli być, i ucztę panom swoim sprawił, i radowali się wszyscy, że król tak mądrze im to wyłożył o nasieniu owym, co złotem być miało — i tak wszyscy cieszyli się społem.</p> <p>Przeszło lato, z kwiatuszków owych modrych porosły główeczki, takie okrągłuśkie. Król idzie w pole. bierze w palce, ogląda i myśli:</p> <p>"Już też w tych główeczkach na pewno złoto jest: tylko patrzeć, jak się to posypie". Rozgniół jedną, patrzy, aż tu takie samo siemię, jak to, które</p>	
--	--	---	--

		<p>siał. Rozgniewał się król bardzo, dwór cały zwołał, kazał to zielsko z całego pola wyrwać, kijami zbić, że to mu takiego wstydu i zawodu narobiło, i do wody cisnąć. Pachółkowie rozkazanie królewskie wypełnili, łodyżki co do jednej wyrwali, kijami zbili, aż się ono nieszczęsne ziarno posypało, w pęki powiązali i do wody wrzucili. Ale że to już ich samych złość wzięła, więc jeszcze w wodę kamieniami ciskali i tyle tego narzucali, że się one łodygi w pękach zastanowiły, z wodą nie poszły i u brzegu przywalone kamieniami zostały. Król tymczasem po całym świecie szukać słał onego kupca, żeby go stracić za ten postępek, że to takiego monarchę poważyl się oszukać. Tak szukają tego kupca, tak szukają — nic! Król też znów smutny począł bywać, jako i na początku, i nieraz sam bez dworu w zamysłach różnych chodził, trapiąc się, że ludu swego nie mógł zbogacić. Idzie on raz brzegiem rzeki, patrzy — kamieni wielka moc, a spod nich coś ci sterczy. Zawołał pachółka, w wodę mu kazał iść i czeka. Niedługo pachółek wraca i powiada:</p> <p>— Królu, panie! Toć to jest ono zielsko, co miało złoto rodzić i z pola wyrwane zostało.</p> <p>A król:</p> <p>— Jeszcze mi na oczach będzie to podle zielsko leżeć? Mój wstyd przypominać? Weź mi je zaraz i wynieś precz, żebym go więcej nie spotkał!</p> <p>Ano, poszedł pachółek po drugiego, one kamienie odrzucili, pęk łodyg przegniłych z wody wydobyli, wynieśli je het, pod las, cisnęli i poszli. Kupca szukali tymczasem precz po całym świecie, wedle królewskiego przykazu. Król ciągle się frasował, to tu, to tam jeździł po kraju, a co spojrzy na ten biedny naród, co koszuli na grzbiecie nie ma, to się omal łzami nie zaleje; takie litościwe serce miał. Ano, widzą panowie, że król taki smutny, tak rada w radę uradzili, żeby wyprawić wielkie polowanie. Zjechali się różni książęta, różni panowie, różni dostojni goście, nasprawdzali psów, koni, masztalerzów, psiarków, łuczników, naprzywozili łuków i różnej broni takiej, że to ha! różnych rarogów, dojeżdżaczy sokolników: polowanie takie, że to na całe królestwo sławne.</p> <p>Ucieszył się król tym widokiem, rozweselił, o strapieniu swoim coś niecoś zapomniał, bronie różne czyścić kazał, sfory ogarów sforować, charty na smycze brać, konie kułbaczyć, wozy pod zwierzynę zaprzęgać, aż uderzyli</p>	
--	--	--	--

		<p>trębacz w rogi łosiowe, psiarnie zaczęły ujadać, bicze ino świstały w powietrzu: tu się sokoły na całe gardło dra, tu pisk, krzyk, wrzawa taka, że to jak na największym jarmarku. Aż siadł sam król na konia, po bokach mu książęta i wielcy panowie pojechali. Jada, jada, przyjechali pod las. Dziwują się goście, że taka knieja gęsta, pewno i zwierza pełna, to się ino psy rwa, ino konie parskają kiedy wtem spojrzę król w bok jakoś, a tu na polanie leżą one pęki łodyg, przez pacholków z wody dobyte, wyschłe, wymizerowane, szerniałe. Król zapalił się gniewem na twarzy, humor mu się od razu przemienił, zawraca konia, przeprosza gości i na powrót na zamek jedzie. Tak się rozgniewał, że ledwo tchnął, łowczemu wracać przykazał z końmi, wozami i psiarnią, a na pacholki swoje krzyknął: — Hej tam! Zabrać mi to przekłete zielsko i otłuc kijami, żeby aż z mego paździerze poszły.</p> <p>I z wielką pasją do domu wracał, a z nim goście jego. A pacholki tymczasem, one pęki łodyg porwawszy, zaczęli je kijami okładać tak, że aż z nich paździerze leciały. Naleciał tych paździerzy okrutny pokład, a łodygi aż pobielwały, jak z nich ta pierwsza surowizna zesła. Łodygi na rozstaje rzucili, na krzyżową drogę, żeby je słońce paliło. a wiatr po świecie roznosił. Leżały one łodygi, leżały, słońce je paliło, wiatr je poplątał, ale ich roznieść nie mógł, bo za wielka moc tego była. A kupca szukali, precz szukali, tylko znaleźć nie mogli. A król zapomniał jakoś o swoim strapieniu i wybrał się ze swoim dworem w drogę. Na siwym koniu jechał, a za nim rycerze i dwór, i pacholki, i różna czeladź, zwyczajnie, jak to się należy do królewskiej wspaniałości i osoby. Jada, jada, przyjechali na rozstajne drogi, aż tu koń, co pod królem szedł, dęba stanął. Ściągnął go król raz i drugi, koń szczupakiem chlusnął przez drogę w bok i, zaplątawszy nogi, nie wiedząc jak, na ziemię runął. Uskoczył król, strzemię z nogi zrzuciwszy, ale się okrutnie przeląkł. Zaraz tuż nadbiegli rycerze i słudzy, patrzą, w co się królewski koń wplątał, a to w te łodygi, co je pacholki na rozstaj rzucili. Król, jak był bły ze strachu, tak się zrobił czerwony od gniewu, czeladź swoją skrzyknął i kazał precz do trzeciej skóry zielsko owo kijami zbić, a potem je w ogniu spalić. Czładź zaraz się do kijów porwała, one łodygi do trzeciej skóry obita, tak że samo włókno cienkie i jak srebro takie bielusińkie zostało, i dalej nosić na kupę, żeby spalić. Patrzył na to wszystko król razem z dworem swoim, aż kiedy czeladź głównie zapalone</p>	
--	--	--	--

		<p>pod one włókna podkładać miała, przyleciał pacholek i krzyknął: — Królu, panie! Znaleźliśmy tego kupca, któregoś szukać rozkazał. A tuż zaraz prowadziły strażę onego starca, związanego, przed królewskie oblicze. Król zmarszczył czoło i tak srogo wejrzał na pojmanego, że cały dwór struchlał i prawie tchnąć nie śmiał. Ale stary ten człowiek wcale się nie przestraszył i sam do króla spokojnie przystąpiwszy, rzekł: — Kazałeś mnie, królu, szukać jak złoczyńcę po całym królestwie swoim, a otom jest. Sam szedłem do ciebie, dowiedziawszy się, że mnie potrzebujesz, bom wpierw w dalekich drogach bywałem, a tu mnie u bram twego miasta straż pojmała. Rozkaż, aby odstąpili, a iżbym z tobą sam mówił.</p> <p>Tak mówił ten starzec, ale król bardzo był zagniewany i srogo krzyknął: — Do ciemnicy cię wtrącę, boś mnie, króla i pana. oszukał, a siemię owo, z którego miało mi się urodzić złoto, wydało tylko zielsko nikczemne, ku spaleniu zdatne! Patrz! Oto cała kupa lego twego złota — dodał biorąc się w boki z wielką pasją.</p> <p>Starzec popatrzał i rzekł: — Królu, panie! Kiedy taka wola twoja, abym do ciemnicy szedł, niech mnie do ciemnicy wiodą: ale tych łodyg nie każ ogniem wytracać, tylko je ze mną w loch rzucić daj! A za dwa miesiące usłyszysz co nowego o mnie. Król zezwolił, a tejże godziny starca i całą kupę owych łodyg siwych cisnęli do lochu. Byłby tam staruszek niechybnie z głodu zginał, ale mu przynosiła jeść córka dozorczy, młoda, śliczna i pracowita dziewczyna. Na imię jej było Rózia. Rózia przychodziła co dzień do lochu ze swoją przęślicą, na której przędła jedwab dla bogatej pani, i czekała, aż się staruszek posili.</p> <p>Pewnego dnia namówił ją ów więzień, że zamiast jedwabiu naskubała włókienek z onego zielska, nawinęła na przęślicę i zaczęła prząść. Ze żartów, ot, bo myślała, że z tego nic nie będzie. Tymczasem patrzy, a tu równiuteńka niteczka snuje jej się a snuje, aż wrzeczono furczy. Zadziwiła się bardzo, a że jej jedwabiu już brakło, zaczęła one włókienka prząść. Kiedy już tego dużo naprzędła, rzekł jej staruszek: — Idź teraz do domu i tak jak z jedwabiu tkasz, tak i tę przędzę utkaj. Rózia usłuchała staruszka. Na warsztacie z owej przędzy postawiła naciągnęła, potem pięknie w poprzek cewką zasnęła i zrobiła... płótno. Kiedy to właśnie było gotowe, przyszedł urzędnik królewski patrzeć, czy on</p>	
--	--	---	--

		<p>stary więzień jeszcze żyje. Zadziwił się, że staruszek taki żwawy, więc powiada do niego:</p> <p>— Proś, o jaką chcesz łaskę, bo dziś królewska córka za męża idzie. Wtedy ów staruszek mówi:</p> <p>— Dobrze. Chciałbym królownie podarunek weselny dać i dlatego proszę, abym przed króla był stawiony.</p> <p>Ano, urzędnik wypuścił go z lochu i pod strażą do króla przywiódł. Spojrzy stary, a tu wielka moc pań i panów, królowna jak lilia, pan młody jak słońce, muzyka gra, kołaczki aż pachną, pacholęta kwiatami drogę ścielą. Zmarszczył król czoło na starego pojrząwszy, ale że to w takie gody gniewać się nie mógł, więc pyta, z czym tu przychodzi.</p> <p>— Z podarunkiem dla królowny — mówi staruszek i rozwija przed królem ślicznie utkane płótno, które Róża, nauczona przez niego, wybieliła na rosie i słońcu.</p> <p>— Cóż to takiego jest? — rzekł król ciekawie.</p> <p>— Królu, panie! Toć-ci jest owo złoto, które z owego siemienia, com ci je dał, wyrósć miało. Len to był, ubogiego narodu bogactwo, com go z ziemi twojego królestwa dobyć chciał. Kazałeś go topić? Dobrześ uczynił, bo jego łodyżki w wodzie odmięknąć muszą. Kazałeś go z wody precz cisnąć? Dobrześ uczynił, bo go trzeba suszyć. Po moknięciu owym kazałeś go kijami z paździerzy obić? Dobrześ uczynił, bo tę złą paździerz obić trzeba z łodygi, żeby ją uprawić. Kazałeś je zaś powtórnie kijami obijać? I toś dobrze uczynił, bo do trzeciej skóry len obić trzeba i kijem go wyłamać, żeby do włókna się dostać. Kazałeś mnie do lochu wrzucić? I toś dobrze uczynił, bo mnie tam żywiła dobra dziewczyna, którą-m oto nauczył, jak się włókno lniane przędzie i na płótno tka. A toś tylko źle uczynił, żeś to wszystko robił w gniewie i nie z wyrozumienia, ale z zapalczywości. Że to jednak taki dzień szczęśliwy dziś jest w twojej królewskiej rodzinie, więc ci z serca krzywdę moją odpuszczam, a na ręce królowny ten oto dar składam. Królowna niech każe po wsiach len siać i tak go sprawić z rozważą i miłością, jakieś go ty królu, z gniewem sprawiał, a z płótna niech da koszule dla wszystkich sierot i niemocnych szyć, co jest więcej niż złoto, bo jest poratowanie ubóstwa i niedostatku.</p> <p>Skończył stary, a król słuchał jeszcze i aż na twarzy ze wstydu się mienił, że tak ukrzywdził niesłusznie człowieka. A zaś potem wstał, starca w</p>	
--	--	---	--

			<p>ramiona wziął, przeprosił i koło siebie posadziwszy rzekł: — Dziękuję ci, mój ojcie, żeś mi to uczynił, czego moje niespokojne chęci uczynić nie mogły. Złota chciałem, a tyś mi lepszą rzecz dał. Bo w złocie możni tylko by chodzili, a w tym lninie oto cały lud mój ubogi chodzić będzie. I zaraz dał krajać koszule z płótna onego i sierotom rozdzielić, z czego wielka radość była w całym kraju.</p>	
84	Folwark Obora/stodoła Wytwórczość i rzemiosło ludowe.	Prezentacje filmowe	<p>Zbiór prezentacji i filmów dotyczących wytwórczości i rzemiosła ludowe. Na ekranie zwiedzający będą mogli oglądać projekcję wyświetlaną z rzutnika multimedialnego. Filmy mogą być wyświetlane automatycznie (wersje skrócone o długości łącznej do 4 minut lub pełne wersje uruchomiane przez pracownika parku). W zestawieniu ma być pokazy proces wykonywania garnków, tkanie, wykonywanie przędzy.</p>	<p>Jeden projektor LED z odtwarzaczem w odpowiedniej obudowie i ekranem na którym będzie można odtworzyć filmy: jak lepi się garnki, jak przetwarza się len i wełnę oraz jak tworzy tkaninę.</p> <p>Filmy pokazywane na ekranie mogą być zakupione np. z Muzeum Etnograficznego w Warszawie.</p>
85	Folwark Obora/stodoła	Koło garncarskie - eksponat	<p>Garncarstwo Garncarstwo jest jednym z najstarszych rzemiosł rękodzielniczych. Polega ono na formowaniu, a następnie wypalaniu z gliny naczyń codziennego użytku. Początki garncarstwa sięgają 10 tysięcy lat, gdy pojawiły się na terenie tak zwanego żyznego półksiężycza (tereny dzisiejszego Iraku, Syrii i Turcji) pierwsze osady ludzkie i uprawa roślin. Na terenach polskich garncarstwo pojawiło się w 6 tysiącleciu przed naszą erą. Garnki powstawały poprzez ręczne zespalandy nakładanych kolejno na siebie wałeczków gliny, a gotowy wyrób wypalano. Z chwilą przybycia w IV wieku p.n.e. na dzisiejsze ziemie polskie ludności celtyckiej, pojawiły się koła garncarskie.</p>	<p><i>Na podstawie:</i></p> <p>Z.A. Skuza: Ginące zawody w Polsce ; Warszawa, 2008 http://pl.wikipedia.org/wiki/Garncarstwo http://viking.wsbif.edu.pl/artykuly/garncarstwo.pdf http://www.dawnezawody.waw.pl/index.php/kilka-slow-o-garncarstwie</p> <p>Czytanie informacji poprzez kodu QR.</p>

		<p>Treść dostępna po sczytaniu kodu QR z planszy/tablicy</p> <p>Garncarstwo</p> <p>Garncarstwo jest jednym z najstarszych rzemioł rękodzielniczych. Polega ono na formowaniu, a następnie wypalaniu z gliny naczyń codziennego użytku. Początki garncarstwa sięgają 10 tysięcy lat, gdy na terenie tak zwanego żyznego półksiężyca (tereny dzisiejszego Iraku, Syrii i Turcji), pojawiły się pierwsze stałe osady ludzkie, uprawa roślin. Wówczas ludzie i zaczęli wytwarzać naczynia ceramiczne. Słowo ceramika pochodzi od greckiego keramos – glina.</p> <p><u>Na terenach polskich garncarstwo pojawiło się w 6 tysiącleciu przed naszą erą. Wytwarzano naczynia o różnej grubości ściankach, z czasem technikę wyrobu ulepszano poprzez stosowanie domieszek mineralnych, wzmacniających konstrukcję. Garnki powstawały poprzez ręczne zespaland nakładanych kolejno na siebie wałeczków gliny, a gotowy wyrób wypalany był w ognisku bądź w prymitywnym piecu.</u></p> <p><u>Z chwilą przybycia w IV wieku p.n.e. na dzisiejsze ziemie polskie ludności celtyckiej, pojawiły się koła garncarskie, obsługiwane przez dwie osoby: jedna wprowadzała je w ruch, gdy druga formowała naczynie. Plemiona słowiańskie zaczęły używać wolnoobrotowego koła garncarskiego w VII w.</u></p> <p><u>Z czasem garncarze doskonalili technologię wytwarzania swych produktów.</u></p> <p>Wraz z pojawieniem się w miastach cechów rzemieślniczych, sprzedaż wyrobów wiązała się z nawiązywaniem licznych kontaktów. Dzięki temu pojawiło się na ziemiach polskich napędzane nogami dwutarczowe koło garncarskie, umożliwiające toczenie naczynia z jednego kawałka gliny.</p> <p><u>Przygotowanie warsztatu</u></p> <p>Podstawowym materiałem garncarskim jest glina, która powinna być jednorodna, bez grudek i zanieczyszczeń. Barwa gliny zależy od zawartych w niej tlenków żelaza i manganu. Może być żółta, czerwona, brązowa bądź szara. Przygotowanie surowca było ciężką i żmudną pracą, obecnie już zmechanizowaną.</p> <p>Warsztatem garncarza jest koło garncarskie złożone z dwóch tarcz umieszczonych na wspólnej pionowej osi. Jeśli garncarz siedzi na ławie okrakiem, obiema nogami popycha dolną, większą tarczę, jeśli zaś siedzi bokiem – popycha tarczę jedną nogą, wprowadzając koło w ruch obrotowy.</p>	
--	--	---	--

		<p>Na ławie leży też zapas gliny, naczynie z wodą do maczania rąk, naczynia z farbami, pędzel, szyniec do wygładzania i ozdabiania oraz drut do odcinania gotowego naczynia.</p> <p><u>Praca na kole garncarskim</u></p> <p>Porcję gliny wygniata się wodą na ławie i formuje w wałek. Z wałka garncarz odcina klus, czyli kawał gliny, który wielkością odpowiada formowanemu naczyniu. Energicznym ruchem przykleja go do koła, po czym zwilża dobrze ręce w wodzie i cały czas obracając kołem, najpierw wydłuża i zaokrągla rękami bryłę gliny, a następnie kciukami wygniata w środku otwór i formuje dno naczynia. Operując jedną ręką wewnątrz a drugą na zewnątrz, garncarz "wyciąga" ścianki naczynia w kształcie walca, następnie modeluje, wykonując górną krawędź zwaną "wrębem" oraz najważniejszą i przeważnie największą część naczynia - "brzusiec". W trakcie wykonywania tych czynności garncarz zwilża co jakiś czas ręce w wodzie.</p> <p>Uformowane naczynie wygładza się drewnianym lub blaszanym szyncem. Następnie można przystąpić do ozdabiania. Najczęściej stosowana technika zdobienia jest malowanie lub rytowanie. Rytuje się specjalnym grzebykiem, przykładając go do obracającego się naczynia i wykonując rozmaite ruchy, nadające pożądany kształt zdobieniu.</p> <p>Na koniec garncarz odcina naczynie drutem i odkłada do powolnego schnięcia, które trwa do dwóch tygodni.</p> <p>Kolejny etap to wypalenie naczynia w piecu. Uprzednio naczynia można pokryć kolorową glazurą (szkliwem). Wypalanie naczynia odbywa się przez kilkanaście godzin w temperaturze około 1000°C. W Polsce istnieją trzy typy pieców: pionowe bez rusztu, pionowe z rusztami poziomymi i poziome z rusztami pionowymi. Wypalenie garnków w tradycyjnym piecu trwało kilkanaście godzin, po czym piec stygł przez 24 godziny. Dopiero wtedy można było wyjąć z niego naczynia.</p> <p><u>Wyroby garncarskie</u></p> <p>Wyroбами garncarskimi są różnej wielkości naczynia domowego użytku, jak garnki i misy, dzbanki, bańki, dwojaki, ale również naczynia ozdobne: posążki, kropielniczki, kapliczki, figurki czy zabawki: grzechotki, ptaszki, gwizdki.</p>	
--	--	---	--

86	Folwark Obora/stodoła	Koło garncarskie Maszyna edukacyjna	Narzędzie służące do lepienia garnków. Koło ma być napędzane siłą ludzkich mięśni. Obok koła powinna być umieszczona podzielona na niewielkie kawałki glina. Dwa lub trzy gumowane fartuchy (do użycia przez zwiedzających, aby ochronić swoją odzież przed zabrudzeniem).	
87	Folwark Obora/stodoła	Garncarstwo	Półka z naczyniami ceramicznymi.	Naczynia do pozyskania na terenie gm. Korycin.
88	Folwark Obora/stodoła	Zespół gablot	Gabloty służące do przechowania artefaktów zgromadzonych na potrzeby wystawy. Artefakty będą pochodziły ze znalezisk archeologicznych prowadzonych na grodzisku, ale także w jego sąsiedztwie, pola uprawne, miejsce dawnego brodu przy rzece. Artefakty mają korespondować z datami pojawiającymi się na planszach, prezentacjach umieszczonych w monitorach dotykowych oraz filmach. W przypadku braku elementów oryginalnych mogą to być drobne obiekty rekonstruowane (groty strzał, średniowieczne noże, zworniki tarcz etc.), podkowy z różnych lat, amunicja (kule do muszkietów, kule od szrapneli, odłamki bomb i pocisków, łuski), przedmioty codziennego użytku (spinki, guziki, biżuteria, elementy umundurowania).	Gabłota ma być wykonana z bezpiecznego szkła zamykana na zamek. Wysokość przestrzeni wystawienniczej nie powinna przekraczać 15 cm.
89	Folwark /stodoła	Monitor	Tkactwo Czas trwania filmu ok. 180 sekund. Na film składa się pokazanie 6 scen, tj.: wprowadzenie, przygotowanie materiału, przygotowanie warsztatu, wykonanie tkaniny, pokazanie wybranych kilku, kilkunastu tkanin.	Monitor 48"
90	Folwark /stodoła	Monitor	Garncarstwo Czas trwania filmu ok. 180 sekund. Na film składa się pokazanie 7 scen, tj.: wprowadzenie, przygotowanie materiału, przygotowanie warsztatu, wykonanie naczynia, wypalenie naczynia, pokazanie wybranych kilku, kilkunastu naczyń Omówienie scen (zawartości) z odczytaniem poniższego komentarza w j. polskim: <u>Przygotowanie warsztatu</u>	Monitor 48" Film może pokazywać pracę jednego z wybranych warsztatów garncarskich, np. z Czarnej Wsi Kościelnej.

		<p>Garncarstwo jest jednym z najstarszych rzemioł rękodzielniczych. Polega ono na formowaniu, a następnie wypalaniu z gliny naczyń codziennego użytku. Początki garncarstwa sięgają 10 tysięcy lat, gdy na terenie tak zwanego żyznego półksiężyca (tereny dzisiejszego Iraku, Syrii i Turcji), pojawiły się pierwsze stałe osady ludzkie, uprawa roślin. Wówczas ludzie i zaczęli wytwarzać naczynia ceramiczne. Słowo ceramika pochodzi od greckiego keramos – glina.</p> <p><u>Na terenach polskich garncarstwo pojawiło się w 6 tysiącleciu przed naszą erą. Wytwarzano naczynia o różnej grubości ściankach, z czasem technikę wyrobu ulepszano poprzez stosowanie domieszek mineralnych, wzmacniających konstrukcję. Garnki powstawały poprzez ręczne zespalandie nakładanych kolejno na siebie wałeczków gliny, a gotowy wyrób wypalany był w ognisku bądź w prymitywnym piecu.</u></p> <p><u>Z chwilą przybycia w IV wieku p.n.e. na dzisiejsze ziemie polskie ludności celtyckiej, pojawiły się koła garncarskie, obsługiwane przez dwie osoby: jedna wprowadzała je w ruch, gdy druga formowała naczynie. Plemiona słowiańskie zaczęły używać wolnoobrotowego koła garncarskiego w VII w. Z czasem garncarze doskonalili technologię wytwarzania swych produktów.</u></p> <p>Wraz z pojawieniem się w miastach cechów rzemieślniczych, sprzedaż wyrobów wiązała się z nawiązywaniem licznych kontaktów. Dzięki temu pojawiło się na ziemiach polskich napędzane nogami dwutarczowe koło garncarskie, umożliwiające toczenie naczyń z jednego kawałka gliny.</p> <p><u>Przygotowanie warsztatu</u></p> <p>Podstawowym materiałem garncarskim jest glina, która powinna być jednorodna, bez grudek i zanieczyszczeń. Barwa gliny zależy od zawartych w niej tlenków żelaza i manganu. Może być żółta, czerwona, brązowa bądź szara. Przygotowanie surowca było ciężką i żmudną pracą, obecnie już zmechanizowaną.</p> <p>Warsztatem garncarza jest koło garncarskie złożone z dwóch tarcz umieszczonych na wspólnej pionowej osi. Jeśli garncarz siedzi na ławie okraciem, obiema nogami popycha dolną, większą tarczę, jeśli zaś siedzi bokiem – popycha tarczę jedną nogą, wprowadzając koło w ruch obrotowy. Na ławie leży też zapas gliny, naczynie z wodą do maczania rąk, naczynia z farbami, pędzel, szyniec do wygładzania i ozdabiania oraz drut do</p>	
--	--	---	--

		<p>odcinania gotowego naczynia.</p> <p><u>Praca na kole garncarskim</u></p> <p>Porcję gliny wygniata się z wodą na ławie i formuje w wałek. Z wałka garncarz odcina klus, czyli kawał gliny, który wielkością odpowiada formowanemu naczyniu. Energicznym ruchem przykleja go do koła, po czym zwilża dobrze ręce w wodzie i cały czas obracając kołem, najpierw wydłuża i zaokrągla rękami bryłę gliny, a następnie kciukami wygniata w środku otwór i formuje dno naczynia. Operując jedną ręką wewnątrz a drugą na zewnątrz, garncarz "wyciąga" ścianki naczynia w kształcie walca, następnie modeluje, wykonując górną krawędź zwaną "wrębem" oraz najważniejszą i przeważnie największą część naczynia - "brzusiec". W trakcie wykonywania tych czynności garncarz zwilża co jakiś czas ręce w wodzie.</p> <p>Uformowane naczynie wygładza się drewnianym lub blaszanym sztyńcem. Następnie można przystąpić do ozdabiania. Najczęściej stosowana techniką zdobienia jest malowanie lub rytowanie. Rytuje się specjalnym grzebykiem, przykładając go do obracającego się naczynia i wykonując rozmaite ruchy, nadające pożądany kształt zdobieniu.</p> <p>Na koniec garncarz odcina naczynie drutem i odkłada do powolnego schnięcia, które trwa do dwóch tygodni.</p> <p>Kolejny etap to wypalenie naczynia w piecu. Uprzednio naczynia można pokryć kolorową glazurą (szkliwem). Wypalanie naczynia odbywa się przez kilkanaście godzin w temperaturze około 1000°C. W Polsce istnieją trzy typy pieców: pionowe bez rusztu, pionowe z rusztami poziomymi i poziome z rusztami pionowymi. Wypalenie garnków w tradycyjnym piecu trwało kilkanaście godzin, po czym piec stygł przez 24 godziny. Dopiero wtedy można było wyjąć z niego naczynia.</p> <p><u>Wyroby garncarskie</u></p> <p>Wyroбами garncarskimi są różnej wielkości naczynia domowego użytku, jak garnki i misy, dzbanki, bańki, dwojaki, ale również naczynia ozdobne: posążki, kropielniczki, kapliczki, figurki czy zabawki: grzechotki, ptaszki, gwizdki.</p>	
Folwark	Filmy w	W trzech monitorach zostaną umieszczone impresje filmowe pokazujące	Filmy/impresje filmowe to

	/stodoła	monitorach	zmiany dziejące się w świecie przyrody (rolnictwie) na terenie parku kulturowego i jego sąsiedztwie.	propozycja do realizacji w pierwszym etapie. W trakcie działania parku kulturowego może być zgromadzony materiał, który uzupełni lub zastąpi pierwotny materiał (ograniczeniem do wykonania filmów odwołujących się do przeszłości tego miejsca i jego wyglądu w czasie różnych pór roku są środki finansowe).
91	Folwark /stodoła	Monitor Wiosna	<p>Omówienie scen (zawartości): Czas trwania filmu ok. 100 sekund. Na film składa się pokazanie 8-10 scen. Materiał sfilmowany w sąsiedztwie parku kulturowego. Pokazanie topnienia śniegu, krę pływająca na Kumiałce, pierwsze zielone rośliny, zwierzęta związane z wiosenną aktywnością (bociany, żurawie, kaczki, szpaki, żaby, etc.). Można wybrać jedno gniazdo bocianie i pokazać zachodzące w nim zmiany. Ekran powitalny z napisem wiosna w trzech językach, z głośników mają być słyszane odgłosy świata przyrody (głosy ptaków, szum wody i wiatru), a przypadku prac polnych odgłosy pracy maszyn. Wiosenne prace polowe. Ostatnia scena powinna pokazywać wiosnę w rozkwicie (rośliny i zwierzęta, na polu rosnące zboże).</p>	Monitor 24"
92	Folwark /stodoła	Monitor Lato	<p>Omówienie scen (zawartości): Czas trwania filmu ok. 100 sekund. Na film składa się pokazanie 8 -10 scen. Materiał sfilmowany w sąsiedztwie parku kulturowego. Pokazanie pływającej na Kumiałki i roślin porastających jej brzegi,</p>	Monitor 24"

			<p>pokazanie roślin zanurzonych i pływających, w pełni zielone rośliny, zwierzęta związane aktywnością (pasące się krowy, małe świeżo urodzone zwierzęta, może cielak etc.).</p> <p>Gniazdo bociana i pokazać zachodzące w nim zmiany.</p> <p>Ekran powitalny z napisem lato w trzech językach, z głośników mają być słyszane odgłosy świata przyrody (głosy ptaków, szum wody i wiatru), a przypadku prac polnych odgłosy pracy maszyn.</p> <p>Wiosenne prace polowe.</p> <p>Ostatnia scena powinna pokazywać lato w rozkwicie (rośliny i zwierzęta, na polu rżysko).</p>	
93	Folwark /stodoła	Monitor Jesień	<p>Omówienie scen (zawartości):</p> <p>Czas trwania filmu ok. 100 sekund. Na film składa się pokazanie 8-10 scen.</p> <p>Materiał sfilmowany w sąsiedztwie parku kulturowego.</p> <p>Pokazanie wody płynącej w Kumiałce, i jej niższy poziom, zwierzęta związane opuszczające teren Korycina (puste bocianie gniazdo),</p> <p>Ekran powitalny z napisem jesień w trzech językach, z głośników mają być słyszane odgłosy świata przyrody (głosy ptaków, szum wody i wiatru), a przypadku prac polnych odgłosy pracy maszyn.</p> <p>Wiosenne prace polowe.</p> <p>Ostatnia scena powinna pokazywać jesienny krajobraz przebarwione liści, babie lato, drzewa już bez liści, zaorane pola po zakończeniu prac polowych.</p>	Monitor 24"